

~~۱۰~~

۱۰

۱۶۳۵۷

۶۷۸

~~۱۰~~

۹۹۲

سید مرتضی

۱
۸
۸
۳
۹
۶
۸
۷
۶
۱
۱۱
۱۱
۱۱
۱۱
۳۱
۹۱
۶۱
۱۱
۷۱
۶۱
۸
۱۸
۸۸
۸۸
۳۸
۹۸
۶۸
۸۸
۷۸
۶۸
۸۸
۸۸
۳۸

۴۵

۱۰ قه

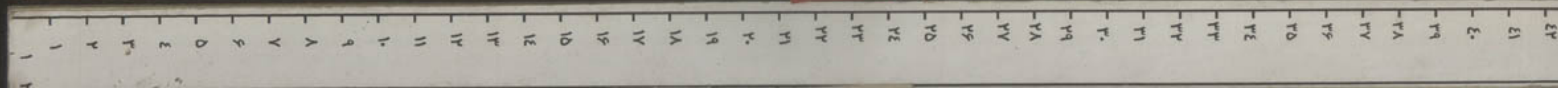
۱۶۳۵۷

۶۷۸

~~۴۵~~

سید ذفر راج

مسوده شعرا متقدمين تذکره نوشته ۷۹ هجری

صفحه	نام شاعر	صفحه	نام شاعر
۶۷۰	فرخی عہد محمد زوی		سلطان القیو ترخان
	آزر طوسی		شاه قاسم الوارثی صاحب الاموال
	اسری طوسی		یدریعی تبریزی
	فروسی		باسم اردبیلی شاعر لسانی
	جبلی عہد محمد زوی		مغربی فرزند محمد شامی تبریزی
	نزار قصبالی	۵۸۳	خاقانی ابوالمظفر بن جبار
۶۷۵	سیدین خزنوری		اوحدی عہد اربلانی
	امیر کبیر سیاد قطب تبریزی	۶۵۶	انوری
	ولی دانشجو		جانی دوست محمد استوائی
	اوحمد کرمانی	۶۷۹	سلطان بایزید لسانی طبرستانی
	عماد فقیہ		ابوالحسن خرقانی
	وحشی نیزی	۶۸۶	قاضی شمس الدین
	کسانی مردزی		ظہور تبریزی
	حکیم عجمی		شیخ سید الدین الخوجوبینی
	لطف اللہ نیشاپوری	۵۳۶	احمد جام زنده پیل
	ندان نیشاپوری	۵۹۲	شاه سبحان
	لیطری نیشاپوری	۶۹۷	شاهی بنوار

ابو اسمعیل هروی
حکیم ارزققی هروی
بنائی هروی
سجالی استرآبادی
نظام استرآبادی
مسعود محمد سلیمان جرجانی
نخودالدوله عمیدالدین دیلانی
فدائی لاهیجی
طالب آملی
جمال الدین اصفهانی
زین الدین اصفهانی
حکیم عالی اصفهانی
"سنائی"
فریدالدین احوال
کمال الدین اسمعیل
ناصر خسرو عملوی
نوری اصفهانی

زالالی خوانساری
امیدی طهرانی
عبیدزاکانی
نظامی کنجی
بابا افضل کاشی
خیالی کاشی
سرد
فیضی
ابوطالب کلیم
مختشم کاشی
عراقی
میرزا شاد بزرگ
مفرد
یتیم
عسری یزدی
ابلی شیرازی
حافظ " " "

سعدی شیرازی
عرفی شیرازی
بابا فغانی
لسانی شیرازی
محمد الدین بنگر
مکتبی شیرازی
جلال الدین رومی
ظہیر قاریابی
رشید الدین دلوایط
عنصری
منیر شرفی
ایشیرالدین
ابوالعباس بجاری
رودکی
عصمت اللہ بجاری
عمیق بجاری
بخشی

ادیب صابر
ضیا الدین فارسی
اشرفی
دقیقی
امیر مغزی
نظامی عروجی سمرقندی
رکن الدین قبانی
صیغری جوینی
شیخ فیضی
خواجہ حسن دہلوی
امیر خسرو دہلوی
شیخ فرید الدین گنج شکر
معین الدین چشتی

خاتونان
عالمشہ سمرقندی

عفتی اسنوایی

لاله خاتون

مطربه کاشغری

مصری

مصستی

نوجوهان

طوفان مازندرانی

طبری اصفهانی

عاشق اصفهانی

عابری اصفهانی

درویش مجیدالغالی

میرشتاق اصفهانی

هاتف اصفهانی

آذر اصفهانی

ذکر معاین مضاف تذکره در سنه
۱۱۷۹ هجری

ایبری اصفهانی

شیخ علی خربین

زمانی اصفهانی

راهر اصفهانی

شعله اصفهانی

شمش الدین فقیه

ضیاحی کاشغری

ایران میں چلا گیا یہ قطعہ لکھ کر شاہ سے حکم کی درخواست کی
اس کی صحبت میں اکثر شہزادے اور خود بھی کبھی کبھی کھڑے ہوا کرتا تھا

۱۶۳۵۷

قطعا

کتابخانہ
مجلس

۶۹۲

(شہزادہ یعقوب خان)

پادشاہ خسرو اعقفا علیہم قلم قاصد قیامت پانچویں روز
روزگار سعل کند نامی جو خوش طوطی طبع مراد نامی روزگار
شہنشاہ شہزادہ اسماعیل شہزادہ اسماعیل شہزادہ اسماعیل
دارم کنون التماس شہزادہ اسماعیل شہزادہ اسماعیل
سلطان یعقوب خان

مہاجری

دینا کہ در آن بابت کم مینم در ہر فرخس ہزار غم می بینم
چون کہ ہنہ باطلی است کہ از طرفش را ہی بیابان عدم می بینم
شاعر قاسم انوار
شیخ احمد صاحب کتب اللات و استفاد الی سید عارف
و شاعر مہر ہے شاعرین تہمور نے ان کو ہرات سے
شہر بدر کر دیا تھا۔

تضا شخصیت اینج انگشت دارد چو خواهد از کسی طامی بر آرد
دو بر پیش بند انگم دو بر گوش یکی بر لب بند گوید که خاموش

مدیعی

تبریز کا شاعر فاضل ہے علمائین اسے شمار کرتے ہیں
شہنشاہی کہ دایم از بر اسے بنم خیزد ز راز خاک در آفتاب گل از خاک گوید که از
اگر گزیند ببارد توئی گردون کہ منتہی اگر دریا کہ خجند توئی دریا کہ احسن
خرد طبع ترا ایام ہنر ذات تو را سایہ فلک تر تر ایام شرف صدر تر اور

باسم

مولانا سانی شیرازی کا شاگرد ہے استاد پر تفوق رکھتا ہے
شہر اردبیل میں جوان مر گیا۔

غزل

بباد از سوز و گدازی کہ دارم برون اقتدار زیرہ ازنی کہ دارم
ہمیں بامنت باد نازی کہ درک کہ من با تو دارم نیازی کہ دارم

مغربی

مولانا محمد شیرین سلمہ صوفیہ میں سے ہیں شاعر بن تیسویں

آپنے

آپنے تبریز میں وفات پائی وہیں دفن ہوئے۔

سراجی

نابردہ بصر طربت ہی چند نہنہادہ برون بختی گاہی چند
از کسو خاطر کدہ عامی چند بدنام کنندہ کونامی چند

حکیم خاقانی

ابراہیم بن علی بخارا الیہ ارسال سلجوقی کے عہد میں تھا
۷۷۵ھ میں تبریز میں وفات پائی اور سرخاب میں مدفون تھا

قطرہ

صد آئینہ جبریل وصلو بر فضل غریب سحر رضوان و صیغہ حورا
لطافت تہمت کا فلک گاہ سماع طراوت لغات ز لور گاہ ادا
صبر فامہ صری میانہ توفیق صہیل ابرش تازی میانہ ہیجا
نوازش لب جانان بشعر خاقانی گدازش مہم قمری سپردہ عنقا
مرا ازین ہمہ اصوات آن خوشی سے کہ از دیار عزیز سی رسد سلام وفا

قطرہ

حسرت عمر رفتہ

چون بهین عمر شد چه باید کرد غصه از یار در در سر ز یار
 ناش چون سم فگند کس نبرد منت نعلبندی و بطار
 نقد عمر تو برد خاقانی دیر نو کس که من بازار
 چون بهین مایه آرد منت بر هر چه سود آیدت زیان پار

قصیده

تسبیب ذکر شفق شام و دلال مین
 روش چو سلطان چرخ آفت بجز غیب گشت تیر شهاب بی هوا کس
 شام شمع بنمود حق ما و لعلب چه روزین مهر کرد نهان در در
 چون سپرز مهر گشت نهان بیک ناخس سیمین ماه کرد پدید آسمان
 منظرین شفق در سیه کردت یک جرم دلال گشت دیدار زمین
 راست چو زار اینه عکس خیال بری گاه می شد پدید گاه می شد عیان
 قطعه حکمت و پند
 دل را تعلیم نمی معاذ الله که گزافا که غم پیرستان او دل
 چه کرد اندر درویشان سگ را ناسی چه محتاج اند سلطانا با سبها بی
 بر اسطانیان کور بود روح دل خوشا در دنیا کور بود کج خلق
 پسر از

پسر اسل رو گشت خاقانی معنی که سلطانی آرد و می و دیوان
 غزل

روزم بر نیایش آب آمد جانم ز بیارت لب آمد
 از سکه شنید یارم چرخ از یارم من یار آب آمد
 همسایه شنید یارم گفت خاقانی را در گشت آب آمد

اوحادی

شیخ اوحادی کرمانی که مردون مین ہے از غواض ان کے عہد میں تھا۔
 اکثر عمر اسکی اصفہان مین گزری وہیں خاقانی وطن مراغہ تھا۔

قطعه

موت سے غفلت

زین جانمہ صفا نہ چون میکنند جل زین پرده نامہ سود که بر ما ہی درند
 مگر ز غم و مار شمر آن گروه را کز بہر غم و مار تن خویش پرورند
 دست نماند بر سر مردم کند بصبر ان خاک را کہ مردش امروز بر سرند
 روزی امیر تخت نشین را نظر کنی کز تخت بر گرفته تباوت نمی برند
 گرگ اجل یکایک از این گلہ مبرد وین گلہ را انگر کہ چه آسودہ میچرند

انوری

اساطین لرجه فن شعرین ہے۔ ابیورد ایک قریہ اسکا مولد ہے
عہد لر سے فن شعر کو حاصل کیا ۵۶۷ھ میں شہر بلخ میں فوت ہوا

قصیدہ

ز فرحت تو دایم شش نیچ خوب ز بہرین تو کتبش آتش بسکن
صدف گوید و آواز شک فی شکر شجر بمیوہ و خارا زرد و قازمین
اگر چه قارن و قارن شود ز روز مال مخالفت ز گداز زمانہ زمین
سخاک کندش ہم زمانہ چون باد در دہش ہم ہر چون قارن

قطعہ

رنج و راحت گدراں ہے

در صد و در سے یکی دیوانہ بود سال مہ کردی بکوش گشت
در نمود و در سال یک دو بار جانب ہر آمدی از طرف گشت
گفتی ای آنان کہ تان آماہ بود گاہ قریب بود ازین ز ریش گشت

نمود و در سے گرمی اور جاڑ امراد ہے
وقت نزدیک و دوری آفتاب از سمت الراس۔

قائم و قند ز سر ما سنج و شش تو ز می و کتان بگر ما ہفت و شش
گر سار ابا نوائی بد چہ شد و در چہ مارا بود پی برگی گشت
راحت ہستی و رنج نیستی از شاگردت و از ما ہم گشت

اس قطعہ میں حقیقت ملک ملک کا بیان ہے
ان شہید تہ کی روزی برگی بالہی گفتین والی شہر ما گدراںی حیات
گفت چون باشد گدراں کن کلمہ صد جو مارا و شمار اس اہا برکت
گفت ای کین غلط انیک از رجا آن ہمہ برگ نداد انی کہ انجا از کجا
در و در و در طوش اشک اطفال من لعل و یاقوت ستا من خون ایتام غما
او کہ تا آب بو پیستہ از ما کوشا گر جوئی ما نمبر خوش از زمان ما
خوشن گدراں خواہی سر از انی خاکہ گزہ نام با نیک حقیقت را روا
چون گدراںی چیز دیگر نہایت جہر خواہ ہر کہ خواہد گر سلیمان اور قارون

قطعہ

بہدی گفت صبر کن زیراک صبر کار تو خوش تر رود کند
آب فہ بجوی باز آرد کار بہتر از اچہ جوہر کند

گفتم آب از چوئی باز آید ماهی مرده را چه سود کند
موعظه

چهار چیزند این مردم بهی که مردم بهی زمین چهار نیت بری
یکی سخاوت طبعی خود گناه بود به نیک نامی آنرا به خجسته و بخوری
دو دیگر آنکه دل ستانند از آن که دوست آینه باشد چو اندر او نگری
سه دیگر آنکه زبان را بگناه بکشند نگاه داری تا وقت عذر غم بخوری
چهارم آنکه کسی کو جای تو بر کرد چو غم پیش تو آورد نام او بهی
هزار بار ترا التوری نصیحت ولی چه سود که خود غافل و بیخبری

مرباعی

دل دردی تو یادگار دارد بی تو و اندوه تو در کنار دارد بی تو
با این همه من ز زبان بجان آید کم تا در تن من بکار دارد بی تو

حالی

نام دوست محمد است اهل تذکره نه اسفرا اینی ان کو گفتم
قطعه

مهر که از آن

مهر که از آن

روز سجا کردی را سه گری با از ارجوب بر روزی آتش کین غضب از بر کن
طهران کوشش از بسو چو شامین اصل بهر صید مرغ جان پرورد آتش
بسته گرد در فلک راه دعا طلوم را بسکه گردیده برگرد در و چون
روح معقولان همه عزیمت کا خود کنند جانب علوی ولی کار و ادراک
چون بتائید ظفر بر شمشیر غالی است چون شرم در اعدا در صفا هر دو
آورند از هر طرف پیش تو با تو در و ما چون کار گشت را طوق بر گردن

سلطان بایزید ببطامی

آپ کا نام طیفور بن عیسی است اساطین سبزه صوفیه میں ایک
شہسوار میں داخل تھی ہوے -

مرباعی

مارا ہمہ رہ بکوی بدنامی باد از سوختگان نصیب ما ضایع باد
ناکامی ما چو تکت کام دل دوست کام دل ما همیشه ناکامی باد

شیخ ابوالحسن خرفانی

شامیہ صوفیہ کرام میں سے ہیں -

رباعی

اسرار ازل را تو بدانی زمین دین حرف معانه تو خوانی زمین
هرت از پس پرده گفتگوی تو گرفته بر آفتاب تومانی زمین

قاضی شمس الدین

فاک طبعی من هراتین توطن اختیار کیا تھا -
صدر الشریعہ قاضی منصور فرغانی کم مریدوں میں ہیں
سال وفات ۶۲۶ ہے -

قطعه

کم نشین با بدان کہ صحبت گر چه پاکی ترا پدید کند
آفتاب ربه روشن است اورا پاؤہ ابرنا پدید کند

ظہوری توشیحی

مدون ہندوستان میں رہ کر صاحب دیوان و شہسوی ہر

مشہوری

ذریعہ فک و عجب شاہ کہ در برج شامیت تہ ماہ

زیر از

ز سر از روزی با من جم
ز صید افکندہ ہا شاہ سپاہ
با منکشت ہر از سایا بود
فغان عجوزی سر را گرفت
نظر کردہ دید بیچارہ
کہ از فرقہ باز دارا کی
ز من بہر باز تو مرغی بود
بود تیرہ بی سایہ اشام
ز مرغان داعی فرزند تہم
بگفتن بر این کہ افکل نظر
ستماش با این سخن کہ شود
کہ ماند با دست کسی
مستحقن حجم سہ سپار
بدست کنی نازیدن با بود
برون رفت دارا در ارم
چو گردید خالی و بر صید گاہ
سید بر کنار وہی میگفت
عنان نگاه شہنشاہ گرفت
سر اپا فغان از سمگاہ
بگردن کشتی با سر اپارگی
کہ پیشم بعد تر سمنغ بود
ہمانی برون رفتہ از دام
شد او سہل و من بچون می تہم
بچشم آیدت آن شکر مگر
کہ حالی در آن رستخیزم نبود
بدانم چنین و چنان کسی
فروماندہ اور ز مد سیر کار
کہ از سیدہ پیرانہ باز بود

چنگال قهرش سر ازین کند بخوارش از دست برآیند
 پس آنکه ز لشکر سر باجوا زبہی شاہ عادل زبہی باجوا
 چه رحم آ بر حال آن ناسب که میبایدش خورد از خود با
 بدان تا تو ان صید بیداد رفت که در دام از یاد صیاد رفت
 کم میکنی مادر زین است درد که بسیار خواهی مرا آگرد
 شنیدم شہی از شہان من میخواست از کشور خویش رفتن
 که اینان کان پرور آمدند ہم دختران دختران آمدند
 شیخ سعدی *الحی جوی*
 حمود انے اجدادین میں - جوین وطن ہے -
 سبحان الارواح وغیرہ تصوف میں ان کے
 تصانیف میں ہے ادھر تر برس کی عمر پائی
 رباعی

در دل ز فراق خستگیا دارم در کار زین بستیگیا دارم
 با این ہمہ غم تو نیز پیمان مرا مشکین کہ جو این بستیگیا دارم

۲۱
 پیل

شہاد پیل احمد جام

اکابر مشائخ عظام میں میں ۳۵۶ میں وفات پائی -
 رباعی

تانیک سروی تو تہی پائی آئین کان خود پستی پائی است
 گشتی بت پندارستم رستم آن بہت ز پندارستی پستی است
 چشم کہ سرش لاکہ گون آورده بر ہر شہہ قطرات خون آورده
 نے نے نظارہ اس دل خون شہام از روزن دیدہ سر روزن آورده
 کہ ترک جو غم فرایندہ کنی کہ آرزوی حیات پایندہ کنی
 آئندہ عمر خواہی از رقم فروز در رقمہ کہ کردی در آئندہ کنی

شہاد سنجان

سنجان تو ابخواف سے ہے ان کے مرشد خواہ ہرود
 یہ لقب عطا کیا ہے سال وفات ۵۹۶ھ صل نام خواہ کہ ان کے
 محمود ہے
 رباعی

خواہی ترا تیرہ ابرار رسید پسند بہ کس تو آزار رسید
از مرگ پیدایش غم زنجور کاین مرد و وقت خویش

مشاہی

اس نے امارت کو چھوڑ کر سبزوار میں زراعت پر قیامت کی تھی
اس نے آبادی میں ۱۶۷۱ء میں فوت ہوا۔ اس کی لاش
سبزوار میں لے گئے وہیں دفن ہوا۔ آقا ملک نام
اور بایستقر میرزا کے نزدیک میں پہلے شامل تھا پھر
صحبت ملاطین سے اعراض کیا۔ رہی

ای دل ہمہ سہاب جہان ^{خواتین} باغ طریقت بجز آہستہ گیر
د آنگاہ بر آن ہر شبی چون ^{بشم} بنشستہ دبا آمد بر قہار گیر
فرسخی

یہ اون سات شاعرین میں ہے جو سلطان محمود کے مجلس خاص میں
امیر ضلف حاکم سیستان کا یہ غلام زادہ ہے امیر ضلف کے
متاصل ہو جانے کے بعد مقانی کرتا رہا۔ اس میں اوقات

بر

بسر نہ تھی تھی امیر نصر والی بلخ کی طرح میں قصیدہ کہ کہ بلخ میں پہنچا
پہلے امیر عمید سے جو دمان کا امیر الامرا تھا ملاقات کی اس نے
امتحاناً اس مضمون کے قصیدہ کی فرمائش کی کہ امیر نصر آج کل
بیرون شہر سپر بہار میں اور مادیانوں کو داغ دلوانے میں
مشغول ہے فرسخی نے یہ قصیدہ گزارنا جس میں یہ شعر ہیں۔

دوش وقت نیم شب بوی بہار آورد ^{بہار} حسد آباد شمال فرط لوی بہار
باد کوئی مشک سوده دارد اندر ^{بکشتن} باغ کوئی لعبتان جلوہ دارد در کنار
نترن لولو میضیا دارد اندر ^{بکشتن} ارخوان لعل حشان دارد اندر
تا بر آمد جامہ سبز گل رشخ گل ^{بکشتن} پنجم دست مردم بر برد کرد از خار
باغ بوقلمون کس در باغ بوقلمون ^{بکشتن} آب سرد و آید گون از سرد در آید بار
راست سپداری کہ خلق ہمای ^{بکشتن} باغ نما پر نگار از آنگاہ شہر بار

امیر الامرا بہت خوش ہوا اور امیر نصر کی خدمت میں اسی کی ساقی
تقریباً حاصل کیا آخر کار سلطان محمود کے نزدیک میں آج کل
ایک مرتبہ انعام و اکرام سے مالامال ہو کر سمرقند جا رہا تھا شہر کے قریب

راہروں نے لوٹ لیا فرخی وہیں سے واپس ہوا اسطیٰ کہ
اگر یہ قطع کرنا اور گران بہاصلہ پایا۔

ہمہ نعمت سہم قدس سرہم دیدم نظارہ کردم در باغ و راع و دواہی
چو بود کبیر و صیب من از درم خالی دلم ز خون مل فرس خرمی بیوش
بسی اہل ہزار بار ما بہ شہری شہیدہ بودم کوثر کی صفت
ہزار صفت دیدم ہزار کوثریش ولی چہ سود کہ تہ نہ باز خواہم
چو دیدہ نعمت بند کجف درم نہ بود بر بریدہ بود در میان زمین
صفت سوال و جواب لطف ز شہین کہتا

زدل چہ خواہد فضل از لطف چہ خواہد دلش چہ آمد بگوش چہ آمد کا
از این خمیز در درازین چہ ریزد سخا کہ در زداہن خود کہ ورزد
ہنرمند نمود و وہاں کشادگی بی بحسام و یکی بی بسن
برزم ریزد ریزد چہ چیز خون عدو بصید گیرد گیرد چہ چیز شیرین
آذری طوسی

عقون

عقون شہاب میں ہر خ بن پور کے طرح سرواں میں تھا۔ پھر تار دنیا
ہو کر سلوک تجرد میں تیس برس لے گئے۔ بیاسی برس کی عمر میں
۷۷ء میں انتقال کیا اسفراین میں دفن ہوا۔

شدیم بے بصیاد چشم آن دارم کہ جرم ما بجانان پار خشد
ز ہول زور شمار آذری طوسی تو کہستی کہ در آن روز در شمار
اسد طی طوسی

فردوسی کا اوستا ہے۔ کہتے ہیں فردوسی نے مرتے وقت اوستا
شاہنامہ کو تمام کرنے کی وصیت کی تھی داستان ہندیا
عرب بر عجم سے اسدی کا کلام ہے۔ آخر شاہ نامہ تک
سلطان محمود کے دربار کے شعرا سے سب سے پہلے ہے۔

نشت از برابرہ رہنمون یکی باد پا کوہ نامون ہمین
کم آسای و ساز و ہنجا رجو سبک پا و کان و تیز پو
شائبندہ از پیش و رہبر پس جہندہ کمان و گریندہ رس
یکی نشت پیمای و بر بندہ راغ بدیدار و رفتار راغ و نہ راغ
شہ رنگ کہ پیکر و مشک م پری پوی و آہوتاک گور م

کہ اندام و منہ نازش و چرخ گرد
 زمین کو بجے دریا پرورہ نورد
 بہیسی چو باد و بہا لا چو ابر
 شتا و چو ماہی دلا و چو برب
 ز اندیشہ دل سبک پوی تر
 ز رای خرد مندرہ جوی تر
 چو شب بود لیکن چو شامی
 تنگ روز بگدشته دریافتی

برخیزنا
 کی آواز

حکیم ابو القاسم فرید

ارکان اربعہ شوکارکن برکین ہر باقی ہنوں کسین اوکے اوستادی کو ماننے ہیں
 اور ہی کا قول ہے اونہ اوستاد بود و ما شاگرد او خد لوند بود و ما بندہ - نظام فرمانہ
 ہیں سے سخن گوئے پیشینہ دانائے طوس - کہ آراستہ روئے سخن چون عروس
 سعدی رحیمہ امراغ یاد کرتے ہیں سے چہ خوش گفت فردوسی پاک زاد -
 کہ رحمت برآں تربت پاک باد

شہنوی محمود کی طرح میں

زیردان ابرشاہ باد افزین کہ نازد باد تخت و تاج و تین
 بگیتی بجان اندرون زرغانہ کہ مشور نام ورا ابرخواند
 جہان آفرین تا جہان آفرید چو او مرزبانی نیامد پدید
 جہاندار محمود شاہ بزرگ با بشخور آرد ہی پیش در گز

ز کسم پیمیش دریا ہی صین
 براد شہر یار اکنڈ آفرین
 چو کو دک لہ از شہر ماورست
 بگوان محمود گوید تخت
 بزرم اندرون آسمان وقت
 بزرم اندرون شہر حاکم گنا
 بتن شہ پہیل و بجان ہر بر نکل
 بکت ابر بہمن بدل رود

قطعہ

بیا بگویی کہ پرویز از زمانہ چو خورد
 برد پیرس کہ کسری ز روزگار چو خورد
 گر او گرفت ممالک بد گیار گنڈ
 ورا این نہاد خرابی بد گیار گنڈ
 تا چند نہی بدل خود غصہ و درد
 تا جمع کنی نسیم سپید و زرزرد
 زان پیش کہ گرد نفس گرم شود
 باد دست بجز کہ دشمنت نخواہد

جہلی

عبد الواسع نام غر جہان مولد - ہرات میں کسب کیا -
 سلطان شہر سلجوقی کے ستائش گردن میں ہے -

قطعہ مضمون مفاخرہ

معدوم مرو و منسوخ شرفا زان ہر دو نام ماند چو بیگمیا

شدرستی خیانتش زین کی سفید شد دوشی عداوت و شد مردی سببا
 هر عاقلی بزادیه مانده منحنی هر فاضلی بد این پیانده مبتلا
 و آن کس که گوید از زده دعوی کون کاندر میان خلق همی چون کجا
 دیوانه را می شناسد ز بهر بسیار بیگانه را همی بگزیند بر شناسا
 عالی است همی به وقت فلک صافی است نسبت همی به نوع چون
 بر همی است سخنها می ریل بر نسبت من است این برای من گوا
 هرگز نینده نشینده است کس کد را ناستوده و گفتار ما را
 در پای صافان نه بر افکنده ام وز دست فلکانه نیند رفته ام عطا
 این خضر بر ما که نینده است کس در شرم من نیندست و در نظم من بیجا
 قطعه بی شباهتی عمر که بیان من
 ای دل طبع مبر که فدای استعار دی تن جمع کن که بهانی استعیار
 بازی است امر که در میان نرد او تند باد است آرد و عالمنا پیش او بخار
 گر چون بلبلک پای نهی بر سر جبال و چون بننگ جایی کنی درین کار
 از طرف آن در افکنده دور است اما در خرا این بر آوردت جور ز کار

قصیده

قصیده

ز خمید داد خبر خلق را طلوع حال ز با خیر رمضان و با اول شوال
 تبارک الله از اطرفه صور کورا ز لاجورد بساط و ز کرم سبیل
 فتاده گوئی بر فرشتگان که قصه رساق لعبت بقاصد نیمه خنقال
 سفیده بودم ازین شهر که راه بود شمشیر آفات و مرکز لیل
 طریقه هاشم بار یکی نعل خشر مضیف هاشم بار یکی دل خنقال
 چو در صاحب تو دیدم آن راه مرا معاینه شد که کاش بود خنقال
 همی ز راه همین تو زاد آب زلال همی ز راه همین تو زاد آب زلال
 مرا خاصه تو بود زین راهی بسن چو کوه شام و تبارک خنقال
 نکاد و کنی زمین از حرکت لبم بود چو نقطه سحاب لبم از لرزنا
 قصیده که دو بیتین لفظ و شرمین
 از طاس شاه و از مدخل از سبتش زمانه و از سبتش آسمان
 بسته میان چو رخ داده چو چرخ دل پر شرر چو تیغ دود تا در شکر چکان
 نوادی قهستانی

بسیار است

بیس ہزار بیت کا دیوان اس کا سر

قطعہ

تقدیرت ازنگ رویت جہشی ^{بہا} میان این دو کشور تو کجا مقام داری
 جہشی سفید بود قدنی نکند ^{تو} سفیدی و نوبت نکند تا دم داری
 سید حسن عرفی
 سر آمد فضلاء روزگار تھا۔ ان کی مجلس عظیمین ایک دن ستر ہزار
 جمع ہو گیا جس میں چار ہزار مریدان کے تھے۔ سلطان بہرام شاہ نے
 موعود ہو کر اپنے مذہب میں سے ایک شخص کو بھیجا۔ دو سنگی تلوار
 اور ایک میان لے ہوئے۔ سید کی خدمت میں آیا اور کہا کہ
 سلطان چاہتے ہیں کہ دونوں تلواریں ایک میان میں کھینچے
 سید مطلب سمجھ گئے۔ غرین کو خیر باد کہا۔ حرمین کو روانہ ہو گئے
 ۵۶۵ء میں ولایت حرمین میں انتقال کیا۔

تصیلا

این نم

این نم ایار کہ چرخ خواہر میکشد
 این نم کا خالصہ جواری برادر ^{نہاد}
 در زمین ہر خطہ چون قارون فرود ^{میشد}
 یاربم تو فوق قدرت کہ ختم ^{نہاد}
 آنکہ از طبعش منت حرام ^{نہاد}
 از خدای قدم بر مہر ^{نہاد}
 در کا جس را ناک در عقد ^{نہاد}
 با ناک کوش خلق اندر گوش ^{نہاد}

چشمہ روشن نہ چاہ تیرہ ام ^{میکشد}
 بازم اکنون با ہزار ^{میکشد}
 چون مجھ مردم اکنون ^{میکشد}
 پیش سلطان ^{میکشد}
 و آنکہ از خودش ^{میکشد}
 در جوانی ^{میکشد}
 با چترش ^{میکشد}
 گرد خاش ^{میکشد}

معذرت و استعطاف

ستارہ شش و رضل ^{میکشد}
 ابوالمظفر بہرام ^{میکشد}
 کشادہ دو دین ^{میکشد}
 تبارک اللہ ^{میکشد}

شہاب ریح و سہانا ^{میکشد}
 کہ بہت نامش ^{میکشد}
 نہادہ جا ^{میکشد}
 کہ باز گشت ^{میکشد}

جهان بکام فلک سینه و ملک دای
 قوی لست که مباد اسبک در پیش
 بد آن خدا که هر روز در حقیقت
 درین روز از او منظر هزار شمع افزون
 بد آن رسول که بر فرق آسمان
 براحت دم جان بخش عیسی م
 بحسن نعمه داد و درخت ادیس
 بخوش بینی مرد بخش حرفی
 بدولت تو که ماد افزون و پاینده
 بخاک پایت کلان دیده رسد
 مساعرتو که اورا در دین دیده
 بگویند تو که از او گوش فتح شده

امید تازه و دوی و نخت جوان
 بهر دروغ برین بنده ضعیف گران
 نموده روشن چون قاصد برین
 که با صبح قیامت همی بود با بان
 ملک لاهیجه از فرقان
 بر سبط کعب پر نور موسی م
 بنظم ملک سلیمان و حکمت لقمان
 بنقشبندی عقل و بدل کاشی جان
 بنعمت تو که باشد سنی و جاویدان
 بسادگرت کان قلعه را بود
 بنخچه تو که اورا در شکم دندان
 بچرخ تو که از چشم خورشید حیران
 بنظمه

بنظمه که ز القاب است نازنده
 بهمت تو که اندک از او شود بسیار
 بجهت تو که در راه است پیش او دست
 که حق نعمت یکرده ترا کان
 بهم خود نه فراموش کردم و آن
 خدا یگانا گندم خوزه چون آدم
 شگفت گویی بخت نصیب از رنگار
 خدا عزوجل داد ای سلیمان قدر
 اگر ندانم دل در بهر او چنان بادا
 و گریه نام روز او فاجیه نادا
 مرا عزیز تو کردی بحسب تقیین
 کنون زلیل مگردان بجهت گوی کلان

بنظمه از انصاف است آبادان
 بر صحت تو که دشوار از او شود
 بعضی تو که فراخ است پیش او میدان
 فروز ز راگ سیاه با قطر باران
 نه هیچ درد دلم آید که هرگز این
 بدون فادم ناگه از روضه رضوان
 درین بلبل طبعم هر خارستان
 که همچو عقاب زین شرم گشته ام زبان
 که موی در تن مگردان پیش بکان
 که پوست بر تن من گردد سمن زبان
 کنون زلیل مگردان بجهت گوی کلان

حکیم سنائی غزوی

طبقه حکما مین فیلسوف کمال مین - او طبقه صوفی مین عارضه

شعر امین انوری خاقانی او عرفا مدین عارف روم ان که معتقد
او رستاخیز کردن مین مین هجره من وفات پائی -

موعظه شاعرانه

مکن در جسم جانمزل که این دن
قدم از هر دو پیرونه نه این جا بس
بهر چه از راه باراشی که بران
بهر چه از دوست دایمانی شهر ان
گواه بر هر دانی که روش پیری
نشانی عشق آن با که شکر علی
سخن کز راه دین کی هم سازد
مکان از هر حق جوئی هم جا بقیام
گو مغرور غافل را برای امین
مد و محروم حاصل را ز بهر طبع او
نه صرف از بهر آن مد که سوزی
نه حرف از بهر آن مد که دزدی
تو علم آموختی از هر صفت که کاندز
چو دزدی با چراغ آید گزیده بر کاللا
چو علمت هست نه در کج علم که شایسته
گرفته چینی احرام و کج حقیقه
چون جان از زمین کن علم دین که شایسته
ازین سوشاه عریا و از آن که شایسته

ترا

ترا ازین همی گوید که در دنیا خور
ترا ازین همی گوید که در صفا خور
ز بهر دین بگذاری حرام از حرامت
و لیک بهر دین مانی عدل از گفته
مر اباری محمد الله ز راه حکمت
بسی خطا و حد بر عقل از خطا
نخواهم لاجرم غم من در دنیا نه در
همی گویم بهر چه در سرا چه در
که مایه سنائی را سنائی ده دور
بیجا کرده بر شک کند رو ابو علی
مگردن عمر من چون گل که در طفلی شوم
مگردن احص من چون گل که در پیر شوم
بحرص از شری خوردم گل از من که کرد
بیابا بود و تابستاد بر سر دستقا
بهر چه از اینها گویند آسنا و صد

موعظه عارفانه

طلب ای عاشقان خوش خوار
طرب ای شادان شیرین کار
تا که از خانه جان ره صحرا
تا که از کعبه مین در خوار
زین پس دست ناد و امن دست
بعد ازین گوش ما و صلفیار
در جهان شایدهی و ما فارغ
در قرع جبرعه و ما هشیار

چه روی با کلاه در منبر
 تیر زاجی مگر در سقلاب
 رخت بردار ازین سرباز
 خود کلاه و سرت حجاب تواند
 کلاه آنکه نهی که در قدرت
 گر چه از مال گذشت نه بوی
 بس تهاخر کن که اندر حشر
 ره ریا کرده از آنی کم
 پاک شو بر فلک حجاب ایم
 نه بد لغت است بر ایلیس
 زان بد لغت است کاندز
 همچو نمود قصد صریح کن

کز

کز دبال سریش کرده نشد
 که توان گفت حال غم عقل
 هر که از چوب مریب سازد
 ساقی قاصد صراط الله
 جز بدست مد دل محبت
 بر خود آنرا که پادشاهیست
 تا ز اول خم نشد مریم
 افسری کار دین نیست
 ننگد عشق نفس نندو
 هر چه از روی دین صحرای
 بره و مرغ را بان ره
 جز بدین ظلم باشد اربکشد
 گردد دنیا مگر دو حکمت جو

هیچ طیار جعفر طیار
 که توان گفت حال غم عقل
 مگر که سوده دانده سوار
 به زقرآن بدان در اخبار
 صل و عقد خزینه اسرار
 برکش تو پادشاه شمار
 در نیاید هیچ در گفتار
 خوشتر افسر شمار و خواهد
 ننگد باز خوش مرده شمار
 در شاکت کند زو شمار
 که با آن رسند مقدار
 بی غازی سحر رازار
 ز آنکه این ننگد و این بسیار

خواجهگان بوده اند پیش از ما
 وین بخندان وقت ایام روز
 در بن چاهین سر سبز
 تانه بس روزگار خواهی پید
 در طریقت خود این باید
 گرسنایی زیار ناهمتا
 اکبر این چون نمی نالد
 هر دم از نهمین نامهور

قصیده واعظانه

ای خداوند مال الاعتبار الاعتدال
 پیش ازین کاین عذر آور فرمود ماند
 پذیرد ای حاتم تا اگر چه جانی بند
 تاکی از دارالغرور سیاق در استوار
 ننگ نایدین شمار ازین گمانی پر
 دل نگیرد مشمار ازین خمران

گر

گر موافق خواهی ای مهدی آرزو
 پدیده در عشق دار رسم ملا بر فقیر
 ای باغبان که اندر خسته خواهد بود
 عقل ضروی که تو اندکست بر کیهان
 که شود ملک تو عالم تا باشی ملک آن
 شاعر از ار شمار راویا مشتم که
 باش تا گل یابی هزار که امر و زانند
 گر چه پیر است بس در آجا از کاب
 حرص و شهوت که تو بیدار تو خفته خوش
 مال داری لیک و زرت و مال اندر
 حق می گوید به تاده کفایت هم
 این شرط نمویی با که در ایمان تو
 در موافق خواهی ای مهدی در حال از هم
 پیمان در تناس آن آب تلخ اندر
 هست تا قدر بس بصیرت و نقد با بس
 عقل کمبوتی که تو اندکست بر کیهان
 که بود اهل ثار آن کس که بر صفت
 جا عیبی آسمان جابر طوطی شاخا
 باش تا گل یابی آنهار که امر و زانند
 گر چه پیر است بس در آجا از کاب
 حرص و شهوت که تو بیدار تو خفته خوش
 مال داری لیک و زرت و مال اندر
 حق می گوید به تاده کفایت هم
 این شرط نمویی با که در ایمان تو
 حق می خاری ناید خاک و سر گین

خشم شهوت مار و طاس اندر کبریت نفس این پایزد و دیورا آن بسیار
که توستی برون آورد آدم راز فله گر نبودی را مبر المیس اطاوس مار
قصیده واعظانه

در که خلق نازق و فریب او پس کار در کار خداوند جهان مکن پس
هر که او نام کسی یافت از ادراک است ای برادر بس او بش و غیثت کس
بند خاص ملک باش که باداع ملک روز ما ایمنی از شحه و بهار عجم
گر چه با طاعتی از حضرت لواتان گر چه با مصیبتی از در اولاتیا کس
گر چه خوبی بسوی زشت بخواری مگر کاندرا این ملک چو طاس و کنگر

اس قصیده که اشعار زبان زد مین

برگ بی برگی نزاری کار درویشی رخ چو عیار امیارا چو نامان مکن
یا بر و چون ز نارنگی و بونی پیش گمر یا چو مرد اندر آگویی میدان مکن
هر صیابی خبر نوا آن دین بود در جبار هر چه خدا آن بت بود در مکن

یعنی

چون عالم زیر پایت نطع شد پانی کوب چون کون اندر دستت چشمت پین
سر بر آرزو کش تحقیق نادر کوی دین کشنگان زنده بینی انجمن در سخن
در یکی صفت سخنان بینی تنغی چون در درگرفت سخنان بینی زبیر سخن
در دین خود تو العجز درستی آکاند زوی چو شیخی بهار بهتر گردی از گردن زدن
هر کسی از رنگ کفاری بایره که کرد درو باید صبر سوز و مر و باید کام زدن
قرن باید که تا یک کی از لطف طبع عاقلی کامل شود یا فاضلی صحن
سالها باید که تا سنگ اصلی ز آفتاب لعل گردد در دیدن یا عقیبو اندر مین
ماه ما باید که تا یک شمشیر از پیش صوفی را خرقه گردد یا حاری را سن
هفته باید که تا یک پیله از آنگل شامی را حله گردد یا شهید را کفن
روز ما باید که تا انتظار شمایل تا که در جوف صد بار شود در کفن
صدق اخص دوستی باید و عمر دراز باقرین حق شود صاحب برانی در مین
با دونه در ره تو حیدرتوان قش است یا رضای دست با نند یا هوای خوشن

حکمت و غیره

در کتب معتبره

گوئی که بعد ما چه کنند و بجا روند
خزندگان در حشرگان تنیم ما
خود یا باوری که چه کردند چون شدند
آن مادر او آن پدر اقدیم ما

با همه خلق جهان گر چه از آن
بیشتر گمراه و کمتر برینند
آن چنان زنی که بمیری بری
نچنان زنی که بمیری برینند

کسی کش خرد و نهونت ابرگر
بگیتی راه در رسم الفت نوزد
که صحبت نفاقی است یا اتفاقی
دل مرد دانا ازین مرد درازد

که گر خود نفاقی است با کجا بد
و گر اتفاقی بجزان نیززد
قطعه مندمت است
نهند مرد خردمند سوزی پی

نکنند انا مستی نخورد عاقل است
چو خوری چیزی که خوردن پذیرا
گر کنی بخش گویند که کرده او
در کنی عیب ده گویند که او کرده
نقل کجاستی ہے - حکایت ثنوی میں

قطعه

قطعه مندمت اهل دنیا میں
این جهان بر مثال مرداری است
این مراد را همی زند محلب
او مر این را همی زند منقار
آخر الامر بریند ہم
وز ہم باز ماند این مردار

ارمہ توئی از چهار گوشہ ہست
زینت ز تو در جہاں معنی ہست
در چشم آبی و آتشی اندر دل
بر سر خاکی بادی اندر کفایت

بختی نہ کہ باد و بک آئینہ میں
عقلی نہ کہ از عشق بہ پرہیز میں
دستی نہ کہ با قضا در آرزو میں
پائی نہ کہ از میانہ بگرہ زخم میں

امیر حسین سادات
مولد انکا عوز اور مسکن ہرات ہے شیخ شہاب الدین
میریدن میں اور شیخ اوحدی کرمانی و شیخ عراقی کے ندیموں میں
مثنوی زاد المسافرین ان کے مقالات سے ہے یہ حکایت اس سے
نقل کجاستی ہے - حکایت ثنوی میں

این طرفه حکایتی است بنگر
 میرفت و همه سپاه با او
 ناگه بخوابه گذر کرد
 پیری نه که آفتاب پر نور
 پرسید که این چه شایده آخر
 در گوشه این مخاک دلگیر
 آمد بر آن مخاک بر نور
 چون باز نگردد سوی چشم
 گفت ای غول این کنگره گاه
 بهر چه نکردی احترام
 دانی که منم به بخت فیروز
 در یادل و آفتاب را هم
 پیر از سر وقت با نایب زرد

روزی رخصا ملک کند
 آن چشمت و مال جاه با او
 پیری ز خرابه سر بدر کرد
 در چشم سکندر آمد از دور
 این کسیت که می نماید آخر
 پیوده نباشد این چنین پیر
 پیر از سر وقت خود نشد دور
 پرسید کندش به صد چشم
 غافل چه نشسته در این راه
 آخره کند است نامح
 پشت همه روی عالم از روز
 فرق فلک است زیر پایم
 گفت این همه نیم جو نیز زد

س

نه پشت و نه روی عالمی تو
 دور آن فلک پیشمار آ
 نه غول نه غافل در کوئی
 از روز رسین چو اکیم من
 غافل توئی کز برای پیشی
 دو بنده من که حوصله آزند
 با من چه برابری کنی تو
 گریان شده زین سخن
 از خجالت خود نفیر میزد
 پیر از سر حال ره نمودش

یکدانه ز کسیت آدمی تو
 هر عیش از تو صد ترا
 بهتیار تر از تو ام بصد
 چون منتظران درین بیم
 مغرور در ورزده هم خوشی
 بر تو همه روز سر فرزند
 چون بنده بنده منی تو
 بفلک کلاه شاهی از سر
 سر بر کف پای پیر میرد
 کاندز همه وقت یار بودش

ولی

شاعر صاحب دیوان ہے۔ وطن ان کا دشت بیاض
 ولایت قاین ہے۔
 غزل

ای سار با من قدر از دور
 روم خود کز این سخن
 ای سار با من قدر از دور
 روم خود کز این سخن

چون بد نزدیک من سوخته خرمین آه اگر آنچه که کردم همه از من بر سینه
سبب ناله پیر کی زلی لایق است که ز ماتم زوگان باعث شویان

مولانا اوحدی کوٹانی

شامیر صوفیہ میں ہیں - شیخ محی الدین کی صحبت سے متفیض ہیں
میر جینی سات او اوحدی مرانہ ان کے نامی مریدوں میں تھے

رباعی

در مدد جواب گفتارم در شبکہ صلیب زارم نیت
سر تا سر آفاق پہنچو خرد یارب صناعم کہ خریدارم نیت

عماد فقہ

کرمان میں جن دنوں آل مظفر نے پھرتیا ہر اس کو خانقاہ مرجع
خاص و عام اور جمع علماء عرفائے عظام تھی

قطعہ واعظانہ

بر لوح جان نوشتہ ام از کلمہ پیر روز ازل کہ تیرم لاجو نیزو

سزا

کا طفل اگر صحبت آفادہ سی شوخی مکن چشم حصار دراویں
گر در جہاں دلی ز تو خرم میشود باری چنان مکن کہ شود طبری
بیشتر از آن شدند ز کادین سوار کا ہستہ تر ز مور گذشتند برین
باری بحر خدا تو ان بخوارن یا مستعان عونا انک استعین

وحشی یزدی

وطن کرمان ہے مسکن یزد تھا - اس سبب سے یزدی شہور میں
شاہ طہماسپ کی مدح میں کہتے ہیں

انکہ جان و جانان با لطف و قہر خدا یکجاں باشد
شاہ طہماسپ انکہ در پیش ضامن ازق زب و جان باشد
کلب در سایہ رحمتش شہیر باز سببان باشد
صعوبہ را در سایہ مودتس صلحہ مار آشیان باشد

کسائی مروزی

کے تجرید رود کی کا معاشرے سلطنت محمود کی مدح میں ہے

یہ دو شعر مرثیہ کے ہیں -

بخازہ تو نہ انم کد ام حادثہ بود کہ دیدہ ایم مصقول کرد دل جمع
ز آب دیدہ چو طوفان شد ہم مرو بخازہ تو در آن آب کجی خوشی فرج

عمر خیام نیشاپوری

حکیم ہندس صاحب صد گز اپنے سلطان خجکے برایتخت پریدہ جان

رباعی

این کو زہ چون عاشق زاری بودا در بند سز زلف نگاری بودا
این دستہ کہ برگردن دی مٹی دیتی است کہ در گردن باری بودا

رباعی ابانے نفس کے بیان میں

یک شان بدو اگر شود صل مرد وز کوزہ شکستہ دم آبی سرد
محکوم کم از خودی چہ پایا بود یا خدمت چون خودی چہ پایا بود

رباعی

آنا کہ محیط فضل و آداب بند از جمع کمال شمع اصحاب بند
رہ زین شب تا یک نہ زند زون گفتند نہ در خواب شہنا
جو نیز زو

رباعی

س

گو گوہ طاعتت نہ نفتم مرگز در گرد گنہ زرخ نہ ز نفتم مرگز
نامید نیم ز بار گاہ کرمت زیر اکہ یکی را دو نگفتم مرگز

رباعی

بافس ہمیشہ در بند رہ کہ ہم فر کردہ خوشیست ہر دم کہ ہم
گیرم کہ زمین در گزانی بگویم زمین شرم کہ دانی کہ ہم کہ ہم کہ ہم

رباعی

از تن چو رود رو پاک من تو خستی دو ہندو رنگاک من تو
دکگاہ برای خشت گوردگان در کالبدی کشند خاک من تو

رباعی

آنم کہ پدید شتم از قدرت تو پروردہ شدم سازد نعمت تو
صدل بامتحان گنہ خواہم کرد تا جرم من آیش رحمت تو

مولانا لطف اللہ نیشاپوری

فاضل بزرگ عارف کامل فن شعر میں ماہر - امیر تیمور کا معاصر تھا۔
س میں وفات پائی۔

رباعی

از خود تو خیزد ای سر با فرنگ از سبب تو بیزد اندر صفت
خیزد ز کار ز صد لعل رنگ تیزی ز سنا زه چکان پیر زنگ

ندانی نیشاپوری

شاه فضل تاملتوں بزدین را هر

قطعه

من شمع جانگدازم تو صبح جوانی سوزم گرت نه بنیم مرده چون پانی
نزدیک این چنینم دور از خان کفتم نه تار و حص در ارم نه طاق حجابی

نظیری نیشاپوری

هندوستان میں خان خانان کے ندیوں میں تھا۔

غزل

کجا بودی که شمع شبنم از دهانی بقدر روز محشر طراوتی
مجا بودی که شمع شبنم از دهانی بقدر روز محشر طراوتی

سزا

سوالی کن زمین مرفور تا غوغا بشه نقد که اعجاز فلانی کرد گویا بی زبانی
بهر زخمی که میگردد کلاهی فاخته است پس از عمری گذار افتاد در کاروانی را
کاشفیت اگر خواند آدمی عامی است بخواند تا جزو آشنائی ستانی را
میدانم نظیری کیست چو می آید زان بحال برگ دیدم بر سر راه ناتوانی را

ابو اسحق عجل هروی

شیخ ابواحسن خرقانی کے مریدوں میں ہے۔

رباعی

من بندہ صمیم رضای تو گجاست تار یک لم نور رضای تو گجاست
مار او بهشت اگر طاعت بخشی آن بیع بود لطف و عطای تو گجاست

حکیم ازرقی هروی

طغان شاه بلوچی کے ندیوں میں ہے کتاب الفیہ شریفہ یاد ہے
اسی نے لکھی خواجہ عبد القدیر انصاری کے مریدوں میں ہے۔ ابو کرنا
سزا میں وفات پائی۔

صفحه جوض

یکی بر که زرف در صحن بستن
 چو جان خرد سنفه و طبع سخوز
 نهادش نه دریا نه کوثر و لیکن
 بر زلفی چو دریا بیای کی چو کوثر
 روز اندران ماهی هم سیمای
 چو ماه نوا نذر سپهر سنور

صفت اسب

خلک سیر آن بازه کوه سیکر
 که با آب آتش بودید برابر
 بهنگام سندی و هنگام نرمی
 سبک تر ز کشتی گران تر ز سنگ
 چشم و بوی و تنم و درین
 چو خرم و چو ترک چو پلاد و در
 بد که ملک بر قار را بین
 بقدمیون و بزور غضنفر

بنائی هروی

سما را کراکا ہے - شرمین فداداد عمارت و نظری کمال کما آتا
 مادر اولیٰ بن سلطان علی میرزا و شیخ شیبانی که مرصا جویون رکاب

تصده

شکایه اهل دنیا

بد النجم لیل کخذ الکواکب
 شب عقد زهره در خطبه گوئی
 بر آورده روش حسین لعینان
 شبی این چنین من نقد و قفا
 بر روش ضمیر آن علما و
 که با چند گشته که قوم گردد
 بصد رشته روزگار بایست
 بجمعی قرین گشته از اهل دنیا
 بچاک هیل برده در ضیاء
 گر آن جا بری قطع از قضا
 نگونید این قطعه نظم سنا
 همه کج طلیت چو ستم اناعی

فروزنده از حلقه های زوایا
 زوایا حیدر آیت آورده خاب
 ز صندوق بازی سپهر ملام
 ز نقد مقاصد ز فرط مصاب
 بیا کیزه طبعان قری حجاب
 پریشان بود خاطر چون کباب
 مگس ز اردر دام قید عناق
 همه بر سر جیف با هم مخاصب
 بکمر و خیل برده سبق از ثواب
 و گر آوری سخا از مذا
 نه بیند کاین سخن قصه ایاب
 همه کج طبعیت چو ستم اناعی
 سخا بلی سسترا ناد
 مدون کوچه نظم من کل نشانی که که مجازة آستانه رضویه

جمع فضا به ۱۱

و تحصیل علوم میں مشغول ہو گیا اسکے رباعیات بہت ہیں۔

درمہ کہ سری نوبین کو نکلتا کا خواستہ و ساتھ حضرت است
بربی سرو سامانی میں عیب تگن شاید کہ مراد دست خدین دراز دست

رباعی و حکمت

عالم بخروش لا الہ الاہوت غافل بجان کہ دشمن است آری باہوت

دریا بوجہ خویش موج دارد خس نیندازد کہ آری کشاکش آہوت

رباعی

باعش ہوس باخو اہد بود و رہا شد بسیار خو اہد بود

بامع ہوا مع سر اگر سرد بیش از سردیوار خو اہد بود

نظام استواریا

مرح اہل بیت علیہم السلام من قصاید غرار کہتا ہے۔

قطعہ

با صد ہزار دیدہ بگرد ہیکان پیر جو یا رومی است ولی آدمی کجا
دست گزین صافی خاطر زرد است از امتزاج خاک بود کل کہی صفا

مسعود

سلطان مسعود سعد جرجا

والد اسکے سعد بن سلمان جرجان سے غزنین گئے۔ آخر عہد سلطان مسعود بن مسعود سعد پیدا ہوا پادشاہ وقت نے حاسدوں کی دراندازی سے اسے قید میں رکھا۔

تشبیہ حسن تخلص

سپاہ ابر نیانی ز در یافت بھرا سار لوی لالا بھو ابر در از دریا

نسیم باغ شیرین پرستان بخت شہب بخار بھو شیرین لالا بھو لوی لالا

فداک سندس نیلی ہوا در چادر کھلی زمین فرخ زنگاری گم اندر صد فارا

زمین چنگ شیرب داغ زرد شد خضر ہوا ترہ شد روشن ہوا پیر شد زنا

کون غمی تو از سبزہ ہزار از فرین کون غمی تو از گلبن سر از اطلہ سیا

زمین چون روئے رویا برنگ ہیر و ہوا چون زلف دیو یا بدو سر سارا

زخند لالا شگفتی جو خلق خبر دیتی زگرمیان بر شد دنیا چون طبع خبر دیتی

تہنیت فتح من کہتا ہے

شکوہ ظرا بے دشاخ عشرت بار کہ توی نصرت فتح اید از ہم ہمار

۵۳

دعات کردم پیوسته بادل تحقیق شات گویم همواره بر سر تخمین
 بنزد خالق و الله که مستجاب است بنزد خلقان حقا که مستجاب است این
 شاعر یا بزنجیر قید است اور رشیدی نه اپنا قصیده اوس کے پاس بھیجا
 نیم روح فرا آمد از طریق و داد بمن سپرد یکی روح پرورد عدنان
 یکی بر فرقی گویم قصیده دیدم چو از زمانه بهار و چو از بهار چمن
 حقیقت شد چون گردن سواد بن زلف و منی آن شد معطر و درون
 که مہبت شعر رشیدی حکیم بی ہما بہ تیغ تیغ شاعر بلند سخن
 بفرہم شعرش شتابم ز دوراری ز دور بوی خبر گویدت ز شاک سخن
 چو آسمانی پر زہرہ و مہر و کون چو بوستانی پر لاله و گل و کون
 زہے چو روز جوانی گزیدہ در باغ خنہ چو داس پیری ستودہ در فن
 شعر تنہا بنیدیر غدر من کامروز زمانہ سخن حیرت آورہ سبک سخن
 نہ سخن آید ز منی منی منی منی منی کہ از دانی دارم ہیفتہ در دامن
 دو سر اور اور سر سری دانی باز گرفتہ ہر سر او ساق پای من میں
 گزند

بیتا
 بیتا
 بیتا

گزند کردنیار دمر کہ چون گزند ہمی بخوانم بروی مرغ شاہ زمین
 شدت قید و بند کی شکایت کرتا ہے -
 در حبس و بند نیزند از دم سوار تا گردن مانند دہن نگاہ بان
 ہر ذہ شستہ برد و برام سبج من با یکد گرد مادام گویند بہ زمان
 ہین بر جمید زود کہ حیلت گری آ کر آفتاب چل کند از سایہ زرد بان
 گیرم کہ ساشہ شوم از بہ کارار میر و جہر گوشتہ این سبج ناگہان
 با چند کس بر آیم در قلعہ کریم شیری شوم ترا کہ وہلی شوم دمان
 پس بی سلاح جنگ چگونہ نم کر من سنیہ را سپر ہم نشست را خط
 زیر کہ خج گشت از رخ اندہ این چونا نکتہ خج گشت از رخ خج گزند
 قید من جینے سے میرا ہے -
 گردن بدر در رخ کشتہ بودیر پیوند عمرم ارشدی لفظ جہرا
 از دیدہ گاہ پشم من در قیمی در طبع کہ خراجم در باغ دلکش
 گردن چہ خواہد از من گشتہ ضعیف گیتی چہ خواہد از من در ماندہ گدا
 ارحمت لارنہ کوہ شد بر ساعی برو در دولت از نہ باد شد لفظ ہما
 از دیدہ سعادت تاریک شومین ورمادر امید شرون شود مرا

ایسی

ارزادگار چرخ دلم بشیر بخور ار آسیا حبس تم تنگتر است
عبرت دلاتا ہے

آسان گذران کار جهان گذران را زیرا که خردمند جهان خوانند
جانک آوزبان است آوزبان شهنشاهت گر جانک بجار است نگند آوزبان را
اس قطع من امتداد زمانه حبس کی شکایت کرتا ہے

پنجابہ ہفت ز تاریخ عمر من شد سود مند مدت زمانہ سود مند ماند
وامر ز بر یقین گمان ز عمر خویش دانم کہ چند وقت زندانم کہ چند ماند
ہفت عمر من ہمہ تاریخ زندگی از حبس ماند عبرت از بندہ پند ماند
از قصد بد گمان فرغ عمر خاسدان جان در بلا فاقا دوش اندر گذر ماند
لیکن بشکر گویم کہ طبع پاک من چندین ہزار بیت بدیع بلند ماند

رباعی

باہمت باز باش و باکہ بلنگ زیا بلکہ شکار و سیر و زنجنگ
کم کن بر عند لیب طاق و سنگ کاسجا ہمہ آواز است اینجا ہمہ

اس

اس رباعی میں اپنی اسیری پر عبرت دلاتا ہے۔

نہ ہمت مر اشدئی ترسی نہ گفت توانم غم خود را کبھی
صد غم دارم نہ نقدہ در نفسی در من نگرید و شکر گوئید بسی
ندمت ارباب زمانہ بطرز شہر آشوب

آن قوم کہ ایشان رہ احرار دیند احوال جہا باطل و با زچہ سم دیند
سخت نگان را بکرم است گرفتند چون دست گرفتند برو پا فرزند
ایشان ہمہ رفتند و جہا جملہ شتی زین ناگرم نامردم نامرد سپردند
ہنگام طبع شوخ تر از گرد گردانند در وقت کہ شوم تر از غریب گردند
قوی ہر نو کیشہ نو کاسہ کہ از بل نام گرم از نامہ ہستی بر دیند
زان قوم کہ ما دیدیم امروز کشت گونی کہ بیکبار ہمہ پاک مگردند
دین نیز عجب ہے کہ ہم از نجیب با خود ہمہ چیز چو بگردند بر دیند

فخر الدولہ عمید الدین دیلانی

سلاطین ہندوستان کی قدرت میں مدتوں رہا ہے شاعر فلیوف ہے
پتھوں برس کی عمر عزت و احترام سے لبر کہ کہ سفر آخرت کیا۔

درون تو میں از بل میں

عبرت دلاتا ہے

لیم و خیل کی منہ کرتا ہے

خواجہ لغزہ و لیکن زورم گشت مشغول و لیکن بشکم
 میزان بود لیکن برابط نامم آورد و لیکن بدرم
 سر بر آورد و لیکن بقول دل ہی کرد و لیکن زکرم
 بر حریصت لیکن محرم بس جرات و لیکن محرم
 جاودا باد و لیکن بقدر سا لہا باد و لیکن بقدر

فدائی کا بھی

شاہ اسماعیل صفوی کے زمانہ میں غیر ہو کر حشر شیبانی کے پاس گیا۔ وہاں
 اپنی سخنوری کا سکہ بٹھا کر آیا۔ آخر کار دعا تو یہ پڑھ کر شیراز میں
 عبارت اطمینان آخر عمر تک مشغول رہا۔

رنگ تغزل

وہ کہ تو غم خویش نہفتن نتوانم
 از بیم رفتن تو گشتن نتوانم
 طالع نگر ایسوخ کہ چون در سخن آئی
 بچو دشوم از شوق و شنفتن نتوانم

توفی

سرخ دل و دین برد بجا ز فدائی
 وین طرفہ کہ میدانم و گشتن نتوانم
 طالب اصلی

مدتوں ہندوستان میں سلطان سلیم کے دربار میں رہا ہے
 اس قطعہ میں پادشاہ کو متنبہ کرنا مقصود ہے
 ہستند فی مثل کلمہ گو گفتی کجا و راضد اصحاب و اعیان
 صاحب کار و دگری رہا کنڈ چون نگر دیکہ با گلہ ناہرمان بود
 جمال الدین اصفیٰ

طبقہ فضل و کلام وقت میں سے ہے خاقانی کا معاصر ہے

سلطان خوارزم شاہ کے عہد میں گزرا ہے۔

قصیدہ شکایتہ انبیا کے زمانہ میں

از میں نفس نگار خورد و خورد مر ابکام ہر اندر چند باید
 باہ از میں نفس نگار خورد و خورد مر ابکام ہر اندر چند باید
 نہ پان غیرت من عرض امید سپرد نہ دست ہمت من دامن ادب بود
 حسود گوشد تا فضل من شود یک کجا تو اند خورشید را گل اندود

بدان خدا که در جوار پادشاهی او
 به نیت پیر رسد کاسه سر نمود
 که نزد همت من بس تفاوتی نکند
 از آنچه حرف بمن در دیا بر بود
 نه از تواضع با زبون دون بود
 نه ظلم باشد خوردن تقاضا بدود
 چون که پیل ز من طلسم طمع دارند
 اگر دهند بعمری به نیم گرگ ز تو

زین الدین اصفهانی

اسکی شنوی شاپور و شاهباز سے یہ موعظ نقل کیا جاتا ہے
 شبی بازی بازی گفت شد کہ تاکہ کوہ و صحرا میں ان گشت
 بیاتاسو سے شہر آرم پرواز کہ باشہزادگان باہم ساز
 شبہا شمع کافوری گدازم برورن باشہرا پنچیر باریم
 جو ایش داد آن باز نلورا کہ از نادارون ہمت سراپا
 تمام عمر اگر در کوہساران جھاکرت یعنی جو رہا رہا
 کسی در سر نفس صد گونہ جواری ز چنگال عقابان شکاری
 بسی بہتر کہ درخت نہر اندو دمی حکومت حکم دیگری بود

حکیم

حکیم شفا فی اصفہانی

شاه عباس صفوی کے مذہبوں میں تھا اور طبیب جلیق
 و شاعر مطلق اپنے زمانہ کا تھا۔

زنگ تغزل
 بدوی تو خصم عالمی ماہین ہزار دشمن و یار
 زگر دبا دیرین ہمہیں نمی آید غبار کینت کہ دنبال حمل افتادہ آ

فرید الدین احوال

اساتذہ شعراے اصفہان میں ہے۔ کہتے ہیں کہ امام مہدی کا
 معاصر تھا۔ تشبیب بھاد و حسن مخلص

نقطہ فصل سعزی القلا کہ پدید در برہ از برج ماہی اقبال آید پدید
 ربیع مسکون گشت چون ربیع از نفوس تاز احکام منجم فتح باب آید پدید
 ہر گجا بارید لالہ لالہ مالید از زمین ہر گجا خاک سرب آید پدید
 ای عجیبے فندق سمین لالہ شکند شیشہ شامی کہ راک از حباب آید پدید
 تاکہ نشیند غبار از رو میدان ہوا آب از خرطوم میدان سحاب آید پدید

از صبا در جام گل لعل آید
وز مولد گوش گل خوشا کند پدید
بر لب آید و بر لب آید
از فروغ لاله و سوز خضای کند پدید
همه ننگ از حیا قوس قزح
طاق ایوان شه ماکت قان کند پدید

کمال الدین اسمعیل

اصفهان میں طلاق المعانی اس کا لقب تھا او کتبی میں اسے
اصفہانی میں جب قتل کیا ہے اسی میں یہ بھی مارا گیا۔

اپنے فرزند کا مرثیہ کہتا ہے۔

ہر طمان از نینم از سفر باز آمدند
بد حکم تاج پری آن سپر باز آمدند
از رخ منتظر آوردند صبر از ہر ما
گر چه خود با سنگھا قند و شکر باز آمدند
چون ندیدم درین کاروان
گفتم آیا ازیم اینہا زد و باز آمدند
اوگر از نازکی ہستہ تر میر انداز
یا خود ایشان از زہ دیگر مگر باز آمدند
شرط ہمراہی بندن کا سایہ پرورد مرا
باز پس ماندند و خود ما شور و زور باز آمدند
قرۃ العین از تنہا بجای بگذشتند
در بیابانی وجود با یکدیگر باز آمدند
دستان دیار کا از ہر استقبال
بچشم بر پا رفتند و سر باز آمدند

چشم

چشم روشن چون آہن از قند دار
جامہ بریدہ بچو صبح اندر بحر بار آمدند
بر شاطرد او ہمایگان کوے او
مطربان قند لیکن نومرگ باز آمدند
آہ از آن سائے ہزارا او ہایم
بی برادر خون چکان نرزدیدر بار آمدند
نازین خوش تر را با بار و خر کردم بر
باز ماند آن نازنینم بار و خر باز آمدند
یار اور ابہرہ در گردن از سودا آخرت
گر نقیاش ز دنیا بہرہ و راز آمدند

غزلی

چیت آن سہا کا در مسدود آیا
مگر علی کا سوال دہے بی پایا شد در سفر
ہر خلق آو اور اخود ہم چشم
نام او طیار اور اخود نہ مال آو
اعتقاد اہل دنیا کرو و بی شبا
آب یا تاکر گاہ و دو و بی خطر
در میان بحر و بحر شاد بخشک
باز شد سیم ملاک آنکہ کہ شہ بہا
میرود بر سینہ محجون رنہ رویا
واگہی مانند گردم دم سر اور دہ کر
حاش بند گراید پار اور وزی
پشت خلقی شکند از بیم مال ہم سر

اصفہانی

واژگون خانه دیوار در مانند هم
 سقف و در زیر پای او نشوین زبر
 ساکن او نیندیشند از طوفان
 در همه بنیاد دیوار او کوتاه تر
 طره تر آن آکا در از ندگی خندان
 کاب در اندرون او پدید آید عمر
 باد او تا زمانه خاک او نماند
 آتش او در خصم ها و آرد اربانی
 در همه بحر شود جاش مگر اندر بحر
 بحر شمر و بحر خود پادشاه بحر و بر
 موعظت و حسرت عهده پی

بصد نه از بافتن رضمی
 فرو شدت بگل اسباب پایش
 چو صلبه گاه حوال ایشان زان
 بر روز کج قناعت منه قدم طلب
 ز پیش خود بفرست آنگه در آن
 بعضی از این کینه پیر برود
 که این با حرارت خیز جای دار
 بر اندت زگر با بحر سر معراز
 مکن بر پیر موس در سر اول پردار
 که مرغ خانگی امین بود چنگل باز
 که گم شود ز تو سر حیرت تو ماند باز
 مباد دادی و با تو نغشود انباز
 نوازی

نوازی کن سلام را که گشت غیب
 نخواستی این لقب با بدت غیر نوازی
 را مکن که سرد بود در میان باشد
 جلوتی که ترا با فدا باشد
 ملاح شیخ شهاب الدین سبک دین

دلا بکوش باقی عمر دریایی
 تو گز خوشی بر آئی در میان مگر
 اگر چه عرش حمیدت مختصری
 ز بهر چه تن آن میکند تر مشغول
 فراغت از آن بهتر اگر یابی
 بهرزه بانگ سپه داری چو در دنیا
 تو در دجوی که در نماند بر اثر یابی
 چنان بعالم صورت دلگشای
 که گر عالم معنی سی صور یابی
 چو سطح نظر تو جهان قدس بود
 وجود را همه خاشاک بگذریابی
 پاپ فکر سفر کن در فریض خوش
 با غنیمت با کاندین سفر یابی
 کشیده دار دست از عیان نظر
 که فتنه اول از آمدن نظر یابی
 طواف گاه تو بر گرد عالم صورت
 چو آنقدر طلبی لایق تقدیریابی
 ترا بملک آمد به نسبت کم زوری
 که تو بمردی بر خوشترین طرف یابی
 بدوق تو سخن حق اگر صریح بود
 فردریش که از آن لذت یابی

بدین صفت که تو کم کردی طریقت نجابت
ز پیروی بزرگان راهم بیایی
از این بزرگان امروز در زمانه کیست
که مثل آن نه همانا به کج و بیایی
شهاب بن عمر سهروردی آن بود
که از مساک آن دیو پیر بیایی

قطعه بخیل کی هجوین

بدینان خواجہ چون برم
خواجہ گفتا که آه من مردم
گفتمش خواه میرد خواه میر
که من این لقمه را خرد برم

اسکایه قطعه بهشت شهور

شخصی بد با جمل می گفت
ما از بد خود نمی خراشیم
مانگی او بخلق گفتیم
تا هر دو دروغ گفته باشیم

رباعی

ای فتنه شده زلفی پتیدار
خود می نشود ز کس مست بیدار
ز نهار روانه از هر شب تا روز
تو خفته و عالمی ز دست بیدار

رباعی

بر خیز خورشیدم جهان گذران
بنشین و در می نشادمانی گذران
در طبع جهان اگر وفائی بودی
نوبت بتو خود نیامدی از در گذران

رباعی

رباعی

در دیده روزگار غم بستی
یا با غم او صبر بهم بستی
یا مایه غم چو غم کم بستی
یا عمر ما بذله غم بستی

حکیم ناصر خسرو عکلی

مصر و بغداد و ملک ملامده و بدش از سی وزارت اس فی کل عمر تخییر کواکب و
وزمانه ان کتب اربعه کلامی بر فارابی کا مسامحه سبیت و مجملی کا ماهر بر اسکة تصنیف و
عساکر وقت نے کفر و زندقہ کا حکم کیا تھا اسکی کتاب فقہ کو مولانا تاجری نے عربی میں
ادبیات پر اسباق تا

ابردوسرہ

چہا خود گر گونہ شد روزگار
بر آن چہ ہر با گشت صورت بکار
بید با پوشید نور روز روش
بلو لبشت بر گرد عذارش
بنیان ہی قرطم بر پوشید
درختی کہ ابان برود کرد از آس
گر از رنگ خواہی سبتان
کہ پر نقش چین شد میا و کنارش
بصحر ا بگرد نیان طی
کہ یا قوت بود او پروزہ تارش
مگر کن مابن کارن ہوائی
کہ پیر و زاب ا بگرد بارش
سو بو تناس فرستادہ دریا
بدست صبادا دہ کرد و ہمارش

که دیده است هرگز چنین کاروانی که خبر قطره باری ندارد قطرات
از مات که بر مات

روزی ز سر سنگ عقابی به هوا افتاد از بهر طبع مال و پر خویش سار است
از آبی مال منی کرد و چنین گفت امروز همه روی زمین بر ریاست
چون من که توانم که پر در عالم چه کس چه نفس و سخن که عقاب است
بر اوج چو پرواز کنم از نظر تیز بیم هر سومی همه گرد تیره در ریاست
گر بر سر فاشاک می کشد آن پرزدن پشه همان در نظر است
سیار منی کرد و ز تقدیر رسید بگر که ازین حرج جفا پیشه است
تا که ز قضا سخت جان ز کج گاه تیری ز قضا و قدر اندر او است
بر مال عقاب آمد آن تیر جگر روز که عالم علوش بفلش فرو کاست
بر خاک بقیاد و غلطید چو پای دانگ نظر خویش شود از دست است
ایش عجب آمد که ز چو بی و ز زمین این تندی دینری در پر ز جفا است
چون

چون سیک نظر کرد پر خویش در آن دید گفنا که نالیم که از ما که بر ما است
ناصر تو منی از سر خویش بر کن بگر که عقابی که منی کرد جفا است
قطعه عبرت انگیز

ناصر خسرو برای میگذشت منت و لا یعقل نه چون سحر اراگان
دید قبرستان و تبر ز روبرو بانگ ز دگفت کای نظارگان
نعمت دنیا و نعمت خوار بن اینش نعمت اینش نعمت خوارگان

تا دوستی ز بودی چون عقاب چون شی عاخر گزنی که کسی
فاسقی بودی بوقت درین پاراگشتی کنون از بعلسی

بار خدا یا اگر ز روی صدائی طینت آن همه جمل شری
طلعت رومی و پهره چشمی را آلت خوبی چه بود و عیبت شری
چهره میند و روی ترکش با محمود دل روزی در روی شری
از چه سعید او قناد از چه شری ز آمد محرابی و شیش کشتی

صیت صلاف اندر آفرینش عالم چون ہمدردیہ و مشاطہ گوشتی

نوری اصفہانی

شاعر نامور گلو سر اپنے دیوان کو خود ہی مختصر کر دیا تھا اس سے اس کی دانش و لطافت پسندی کا ثبوت ہوتا ہے

تغزل سے مدح کی طرف گریز

دہی کہ جبہ تو در خانہ طمان آید	شکت و صدف چہ دین ہزار جان آید
تو گر بقصد دل خستہ ناکی انداز	اگر چہ تیر تو بجا بابت بر شان آید
مریض عشق تو زہرا جہل چنان	کہ از تصور آن آرزو در مان آید
دید بیدیدہ من خاک آستان	ولی در نیم از آن خاک آستان آید
چنان کہ شور دل را کہ تو دہ عشق	کشا و تلوہ حریف از خدا جان آید

نمکالی خواہش

عبدالحسین مکہ نے ہندستان میں ان کا دیوان مرتب کیا۔
 اوس پر پیام لکھا - عنوی محمود و ایاز میں سے یہ دو تغزلی
 لکھے جاتے ہیں - سبک رفتاری نسیم کا بیان کس خوبی سے کیا

نسیم آمد لطف باغ بہرست سبز بجزیر موج آری بہرست
 نسیمی کہ خورشید غم بخیرد ببرز گل ولی شبنم نیرد

امید طهرانی

شاعر نقل و مفاصل حدیث شاہ اسماعیل صفوی کے عہد میں تھا
 فلسفہ و معقول کو محقق روانی سے حاصل کیا تھا -
 زراعت کے کسی مناقشہ میں ناحق قتل کیا گیا -

مصراع تاریخ یہ ہے آہ از خون ناحق من آہ ۱۲۵
 یہ قطعہ ابائے نفس کے بیان میں ہے

مر ازمان جو خوشی تیرہ کای بہ کہ از شراب حریفی غلامی
 درین باطو در شری اہل ہنر چونیت غم فرمایا کجا بارای
 اگر بگرہ ہی بچو پو نسیم آن بہ کہ ناکسی کندم در جہان
 اگر کنی ز برابر تو دکناسی و گر کنی ز برابر تجوس کلکار

در این دو کار که یہ تقدیر کرنا ہے در این دو عمل خستین نشانہ ہوا ہے
کہ در سلام فرومایگان صدرا برو سینه نہی دوسر فرود آری

عبیدزاکانی

شاہ ابوالفتح کے لئے فن معانی میں ایک سالہ اس نے لکھا ہے
فضلا عصر میں سے تھا۔

قصیدہ کی تشبیب

نفاخت سیم عسبر بار	سینکد باز جلوہ در گلزار
دست موسیٰ اور طبعین صبح	دم عیسیٰ است در نیم بہار
سر و دوسن عطف با ہجر	تمایل نہ مت بہ ہشیار
شد آواز لوطی در راج	گشت از نعم چکا در و سار
باع پر پردہ ہے موسیٰ	راغ پر لہنہا ہے سہ قیار
بلسل از شاخ گل صدقہ	مدح سلطان بھی کند گزار

شخ

شیخ نظامی گنجوی

شیخ کے اشعار غزلیہ و قصاید کا بہت ضخیم دیوان تھا۔ خوب کے ہوا
کچھ دستیاب نہیں۔

موجظہ بطرز قصیدہ

ہم جس صنید و ہم حشر آمد کاروان	کوچ کوزہ نخل خانہ سور الملائک
شعرا بادشہ انکہ حرص در ہمایگی	رستم بازندہ و انکہ دود بازندرا
ہم زمین با جلائی نامواقی شد مزاج	ہم فلک با لو اکناست قرا
فرق باشد میان آدمی وادی	کز یکہ میں فعل سازند از کوی دیگر
اصل ہندو سہا می یکہ زار دیک	ہندو می را در دیادی ہندوئی را
در مر قعہ خاک آلودہ پابی روشنی	پیرہ زن زین ہر کرد اشک بکھین
سیم را روتی بخیر ز ما بردناید	لعل را قیمت نہا ما بردناید

یہ قصیدہ مضمون مفاخرہ دستخط میں ہے۔

هر چه در جمله آفاق در آنجا حاضر
مومن ارمنی و گریه و نصاری و بود
گر تو خواهی که ام از صحبت برنی
خاک پای همه شود تا که بیاپی
ایک عارفانه قطع

بر آتش قدم میرود چش در نظری
قدش در زبان مسکون شد
نظری این چه بر آتش که خاطر برود
کسی برت نمیداند زبان

غزل
این دو سر هم تمیاز شود زوری
دین بخت گران خوانم سدا شود زوری
هم بار شود این درم زور شود این
دلبر خنم باند دلدار شود زوری
نغمی که بر غم من امروز نوازند
در چشم غم ز او هم بخوار شود زوری
کافر شدم از دشمنان باشد که این
زلفش میایم بر زنا شود زوری

بابا افضل کاشی
شاعر فیوضه - محقق طوسی و شیخ سعدی و ملا کوخان که همین
اسک کلام میں رباعیات اکثر ہیں۔

این شور بسین که در بهار اشته
صلق از پی سود در زبان اشته
به زبان نبود که ما کناری گریم
ایوار بر آن که در میان اشته
حکمانه رباعی ه

بداصل که اچو خواهد که در نکو
مغز و خود نداند از شرم
گرد آیره کوزه ز گوهر سازند
از کوزه ما برود تراود که
عارفانه رباعی ه

گفتم همه ملک حسن بر است
خورشید فلک خفته در است
گفتا غلطی زمانه تا تو ای
از ما تو هر آنچه دیده باریه
اخلاقی رباعی ه

بر هر که حدبری امیر تو شود
وز سر که فرد خوری امیر تو شود
تا بتوانی تو دستگیری میکن
کا دست گرفته دست گیر تو شود
ایک شهر مضمون کور باعی میں نظم کردی است
کم گور بجز نصلی خویش کو
چیزی که پرسند تو خود پیش کو

دادند و گوش یک زبان از آغاز یعنی که در شنودگی بیس کو
خیالی کاشی
کلب پرک اوقات بسر کرتا تھا۔

غزل کا مطلع ہے۔
مدہ از خضر فریم بحیات طابردنی من وفا کرتا نش تو ادب
داوری کاشی

غزل
بود روزی کہ از غم رستم شام چو ابرویت ہم پویشتم
نظر را خواب بی تو عاشق کمر تو بیرون مادر بستہ بایم

سرمد
عراق میں شہور ہے دارا کوہ اسکے معتقدوں میں تھا مندستان کے علماء
اسکے قتل کا فتویٰ دیا منصور کی طرح دارا کہنجا گیا اہل کاشان
سرمد کلہ اختصار میں آیا کرد ایک کار از این کا یہ بیاہر
یا تن

یا تن برضاست دو میباید داد یا قطع نظر از بار میباید کرد
فیض

ما حسن حصہ تغیر صافی۔ ملا صدر از شیرازی حکیم و تصوف کے
درج کلمات حاصل کئے تھے۔ حدیث شیخ بہاء الدین آملی سے
اجازہ حاصل کیا تھا۔ عملاً کاشان میں ہے۔
انکی رباعی مضمون وعدۃ الوجود پر مشہور ہے۔

یا من بودی منت نمید آتم یا من بودی منت نمید آتم
چون من زبان شدم ترا دم تا من بودی منت نمید آتم

ابو طالب حکیم
غالباً اہل کاشان سے ہے شاہ جہان کے عہد میں مندستان
نام و احترام پیدا کیا۔ کشمیر میں دفن ہے۔

غزل کا مطلع ہے
خبر حرف عشق نیت سر آریا چون شمع یک سخن گذر زبان ما
قطعہ کم فرصتی بجز کہ بیان میں

بدنامی حیات روزی نبودش آن کلمه با تو گویم چنان کند
یکروز حرفتین دلند با این روزی گر بکنند ازین گوشت

غزل که دو سحرین در سرش
هر که که سنگ حادثه از آسمان آدل بلا منع بلند آستان رسد
آخر همه کدورت کلیدین باغبان گرد بدیل بصلح و خصل خزان

غزل که دو سحرین

این سخن است معصود در آید که جانم قدمی شیر افتم
اگر گویم غزلت ز تو این زخم افزد نشناسم اگر قدر ترا در بر افتم

مولانا محمد شمس کاشی

جمیع فنون نظم میں حسب کمال شاہ طہار کے مداحوں میں
اسکا مرتبہ مصائب بقولہ اللطف میں مشہور زمانہ ہے۔
سحر کہ زرم کا بیان و شکایت پر تو بھی بادشاہ

انامتی

دورمانی کہ از هجوم سپاہ
گه ز دست یلان شیر انداز
گه ز سپہم فدنک طائر روح
پیر چه در خاطر اجل گذرد
چون عینان فرس حسبانی
اولین جمله ترا در پی
بم شباقه یک بیان در جرب
بم درنگ یک بیان در جنگ
ارسان قضا قدر فرمان
که حجر رونق گهر شکند
من چنان شمع معنی افروزم
دیگران را ز مجلس انور
مختم خورشید کوه گرم بر آن
کاش آتش آتش فغان باشد

رستخیز از دو سو عیان باشد
لرزه در سیکر کان باشد
مرغ گم کرده شیان باشد
تیغ را بر سر زبان باشد
رعشه در جسم اسر جان باشد
فتنه آخر الزمان باشد
فتح را عمر جاودان باشد
حوصلت صد هزار جان باشد
خود بفرما روا چه سان باشد
لو لو از ان حذف گرا باشد
کا نوری مستتر از آن باشد
سایه و شمس با تو اقتران باشد
کاش آتش آتش فغان باشد

تویی اکنون خورشید سخن هم گزند ز ما کیان بش
 باز آمد شد خزان و بهار باغ که پیرو که جوان بش
 باد بخت جوان و در آیت پیر تا پیر و جوان نشان باشد

باز این چه سورتی که در خلق عالم باز این چه نوص و چه غم خراشیم
 در راه گاه قدس که جابر طلال است سر که در میان همه برانور است
 چون ملک بر آید سیاه نوص میکنند گو باغ را از شرف اولاد آدم است

خورشید آسمان در زمین نور شستن

پر درده کنار رسول خداست

کشتی خورده طوفان کربلا در خاک خون فدا میدین
 از آب هم مضائقه کرد کوفیان خوش شستند صورت همان کربلا
 بودند دیو در دهم پیر آدمی میکنند خاتم بر خط آب سلیمان کربلا

اندر

آن دم فلک بر آتش غمیت سپندند
 که خوف خصم در حرم افغان بلندند

کاش آن نان بر اوق گردان گشتی درین غم بلند ستون می گشتی
 کاش آن نان که سیکر او شد بزین خاک جهانیا همه ازین برین گشتی
 کاش آن نان که کشتی آل نبی شکست عالم تمام غرقه دریا خون گشتی

اگر نبی خودت تطلم بر او کردند

اگر کان عرش را تزلزل داد کردند

روزی که شد بیزه سر آن بزرگوار خورشید بر سینه بر آمد کوه سار
 موجی بخش آمد و برت کوه کوه ابری برایش آمد و بگریست رزارار
 جمعی پس محل شان در جبریل گشتند بی عماری و محل شت سوار

و آنکه ز کوفه خیل الم رو شام کرد

نوعی که عقل گفت قیامت قیام کرد

بر صحر بگاه چون ره آن کاروان قباد
 شور شور و امهر را در کمان قباد
 هم با بگ بوض غلغله درش چشم نکند
 هم گریه بر جای یک مقب آسمان قباد
 تا گاه چشم ز خورشید در آنمیان
 بر پیکر شرف امام زمان قباد

پس از زبان پر گله آن بضیع النبیل
 رود در دینیه کرد که یا اباها الرسول

این گشته قاده بهامون حسرت	این صید و پازده در خون حسرت
این غرق محیط سهاد که روی حسرت	از موج خون او شده گلگون حسرت
این تالبتیان که چنین ننده بر زمین حسرت	شاه شهید شده مدفون حسرت

پس روی در بقیع بر تر اخطاب کرد
 خوش زخم و مرغ موار الکباب کرد

کامی زین گشته دلان حال ما
 مار اغریب و بکس و کشتنای سن
 آن

آن سر که بود بر سر دوش نه هاد
 یک نزه آن دوش مخالف صا
 و آن کین بود بر دوش در کنار تو
 غلطان خاک معرکه کرد ملا

یا بضیع الرسول ز این زیاد داد
 کاد خاک اهل بیت سالت زیاد داد

ایک سلسل غزل

روا صبا سو آن سرودن که تونی
 زمین بوی کفایت در آن تونی
 چو شرح حال تو پذیرد ز محرمات
 بگو که قاصدم از جانب غلطان تونی
 پس از نیاز ز بر او عرضه کن چنانچه
 حکامی ز زمانه بان زبان تونی
 دگر بگویم ابرو گره ز بند کمر شرم
 گره کشانی آن کار کن چنانکه تونی

عراقی

شیخ شهاب الدین سهروردی که میدون مین مین سلطان
 ضدا سنده
 عهد مین استیاسه بر ارحم کر که مشق مین وفات پائی شیخ محی الدین
 پائین مزار دهن هوس -

غزل

نخستین باده بکند رجام کردند ز چشم ساقی دام کردند
 چون خود کردند سر خوشترین باش عراقی را چه ابد نام کردند
 غمتم هر لحظه جانی خواهد کرد چه اوصاف آچیزین جا که دارد
 مرا گویند فردا روز وصل است دگر نه طاقت بجز آن که دارد

رباعی ذکر شباب من

انوس که ایام جوانی بگزشت سرمایه عیش جاودانی بگزشت
 تشنه بکنار جوی چند آنم که جوی من از زندگانی بگزشت

صیر حشر شد بپوش حشر

بسندهستان من اگر امر او اهل منصب من داخل هوا -

حکایت بطرز ثنوی

دللم سخت بر حال دیوانه که میگفت برگرد ویرانه

ری

سری پر شور دلی بر زیار همی کرد فریاد دیوانه زار
 که گبرم بکیش محبت اگر بخنای دیدارم خدای دگر
 با دغم ای کافر حق نگدار ازین حرف بس کس سالییدار
 که هر پرستیدن آن صنم بملک وجود آدم از علم
 دگر نه مرا میل متنبود سر و برگی ان تیری

مضرب

همدان که رزق لگوگون من سے ہے اما خان کے ملازمین
 آخر کار داخل ہو گیا تھا -

یہ مطلع خوب کہا ہے

بچو دل از زخم زخم گزراں دگری یا تو میکردن از کار آمد

یلتیم

اہل یزدجرد سے ہے محمود اس کا نام تھا -

صبر و ضبط کے بیان میں یہ مطلع خوب کہا ہے

کوہ غم بردل نشسته کہ سردی تھا آسمانی بر زمین آندا گردی تھا

عشقی نودی

خط نستعلیق - کلام خوش نویسی

مقصود زندگانی مدارات احباب

مقصود کاغذ و قلم و نوکال شبن کاشانهای سر بکلیک بر شبن
گلپهای رنگ رنگ در خنایمیه در باغ و بوستان ز سر شوق کاشتن
دانی که صیت نامداد دل اندر یک خط روتی بنو اساددا شبن
ورنه چگونه مردم عاقل بنا کند از خاک خانه که باید گذشتن

اهلی شیرازی

امیر علی شیرازی کی مرع میں قصاید بدیعیم انہوں نے مسلمان کے
مقابلہ میں خوب خبر کیے ہیں خواجہ حافظ کے مقبرہ میں دفن ہیں

مطلع غزل

زاد پرہ کہ جبر رو اکا این دیت خوش میرد اما مقصود این است
عجب کہ شمع بی سر آمن سوزد من آن نیم کہ کسی بر آمن سوزد
مطلع

مطلع غزل

بی تو چو شمع کہہ ام خندہ و گر کای خود خندہ بھدست تو کہ بر در کار خود

خواجہ میرالدین صاحب

ان کی غزل کا سا جذبہ اثر کسی کے کلام میں نہیں پایا جاتا۔ اور
زیادہ کہتے ہیں تھے۔ غزلوں میں نظم اگر کہتے ہیں 91 سہ ماہی

قطعہ

بیلی برگ گل خوش رنگ در مقدار و اندران برگ نو انجلی
گفتش در عین وصل این نامہ و فریاد صحت گفت بار جلوہ محمود در این کار

غزل کے ابیات

ہر وقت خوش گشت دست دہم شہار کس او قوف نیت کہ انجام
راز درون پردہ صمد اند فلک ای مہرعی نزاع تو بار دہ دار پ
زاد شراب کہ سرو حافظ یا لخوا تادرمیانیہ خواستہ کہ کار
نہ ہر کہ چہرہ بر افروخت لبر ہی اند نہ ہر کہ آئینہ سازد سندی داند

تو بندگی چو گدایا بشتر طفر من که خواص خود روش ننده دردی داند
 در غار خم از بروی تو تا یاد آمد مطلع حالتی رفت که حجر اب لغز آمد
 سر ز غم بزرگ دهم و در آن من غزل یادم از کشته خویش آمد و گام
 تکیه بر اثر شبگردی کن کار عیار تاج کا دهن بود و مگر خیر و
 غنوی ساقی نامه

سیرتقه دار دگر زور کار من مستی و گردن شخم بار
 فریب برها قصه روشن است بین با صبر زاید شب آستین است
 همان مرصه این بیان دور که گم شد در او شکر سلیم تور
 منغنی کجایی بگلبانگ رود باید او را آن خسر دانی هر دو
 بمستان نوید دردی فرست بیار ارشمه درودی فرست
 روان بررگان ز خود کن ز پر ویر و از بار بار بیدار کن
 منغنی

منغنی کجایی که وقت گل است چمنها پر از غلغل بلبل است
 همان به که خونم بچویش آری دمی چنگ در خردش آری
 بیایاتی از من برون شاه بگو این سخن کاشی شرم حلا
 دل بنویس ایان کین بجوی پس انگاه جام جهانجوی
 شیخ مصباح الدین سعدی شیرازی

شیخ ضحایه البرین سپهر دردی که سر بدون میاید بی غریب ادریست سباحت کی
 گلستان میں فرما تے ہیں کہ در آن ساعت ہمارا وقت خوش ہوا۔ نہ ہجرت نشہ صبر و بجاہ و
 ششش ہوا۔ شیراز میں مدفون ہیں

مو عضد

بہ هیچ یاریدہ خاطر و هیچ دیار کہ برود بجز فراخ سہک آدمی بسیار
 مخالط ہمہ کس بشتر تا بچندی خوش نہ پای بندگی کز غمش بگری
 گرت سلام کند دام می ہند ورت نیاز کند کسب می برد
 باعتبار وفاقہ عمر صرف کن کہ غصہ توبہ بی زرشوی بیار

موعظه

این همه بیست چون می گذرد تخت بخت و امر و نهی و گیر و دار
نام نیکوگر ماند ز آدمی به کرد ماند سرای زرنگار
باید آید باش و با نیکان کوی جای گل گل باش و جایی خار

پس زمرگ جوانا گل هماناد ^{مرشته} تپس از گل در چمن بلبل بخواناد
بحرین زمین فت آن گل تو صبار است خوش گل دماناد
بر آن کس دل غمیزد باین داغ فدایش هم بر این آتش شاناد

سل المصانع دکتبا ^{غزل} الفلوات قدر اک چه دانی که در ناک
شیم بروی تو روز آودیده ام تپوشش ^{غزل} وان هجرت سوا عشتی و عدالت
اگر چه دور ماندم امید بر مگر تم مضی الزوا و قلبی یقول انک

زخم

زخم دست دو فاقم بجانم خاطر دشمن ^{غزل} احنبتی هجرونی کما تفتاء عدالت
فراق نامه سعدی عجب که در تو نگردد ^{غزل} وان شکوت الی الطیر فحن الی الکوا

زمن پر کسی از دست او دست چوستان ^{غزل} از دست پر کسی که انچه شمشیر خون است

ش فراق که داند که با سحر چندان ^{غزل} مگر کسی که بر بند آفتق در بند است
ضعف تحت آیم ماند ترسم خلق ^{غزل} گمان بر بند که سعدی دوست بخورند است

چه دوستی این کس پیش کاروان است ^{غزل} مگر شمع بیست سربان است
سلیمان است آکوئی در عماری ^{غزل} که بر باد صبا عکس روان است

ترا اگر دوستی با ما همین است ^{غزل} وفای ما و عهد ما همان است
دفا کردیم و با ما غدر کردند ^{غزل} برو سعدی که این با پیش آن است

خوب رویا جفا پیشه وفا نیکند ^{غزل} صید را پای به بند زور نیکند
گر کندیل خوبان را ما مستکن ^{غزل} کین گنای است که در شهر شانه نیکند

قطعه

بسیار ساها بس فر خاک مآورد
 کاین آب چشمه آید و باد بود
 این پنج روز چهلست ایام
 بر خاک دیگران به نگر چو آرد
 ای دست بر خاوزه دشمن چو بگذرد
 شادی کن که بر تو همین جا آرد
 گفتمش سه نیم مگر ز دل برود
 آخچان جا گرفت که مثل برود
 دل از تنگ باید سپر راه
 که تحمل کند آن خطم که محمل برود
 کس ندانم که در این شهر گرفتار
 مگر آن کس که شهر آید و غافل برود
 هر چند بشه دیگر کنم در آدگر
 که از دست تو فر دارم و با آدگر
 بامداد آن که بروی نیم از منزل
 حسن عهدم نگار که نیم پا آدگر
 در آن نفس که میمیرم در آرزوی تو با
 باین امیدم جا که خاک روی تو با
 بوقت صبح قیامت که سر خاک بر آید
 بگفتگوی تو خیزم بختجوی تو با

قطعه

غزل

صدی و صد گویم کل شبت بنوم
 حال حور خویم رو بسوی تو باشم
 سودی نکند فراخای بر دوش
 گرا آدمی ترا خرد باید پیش
 گاو از من تو فراخ دارد چشم
 خراز من تو در از در آرد گوش

سید محمد عرفی

هندوستان میں دفات پای آخر اتھوان نجف شریف میں جا کر دفن ہوئے۔ ان کو استراہ
 کہنے پر بہت اصرار تھا اور اکثر استراہ ان کے گنبد سے اور چلنے پر توجہ نہیں

تشبیب شکایت زمانہ

چہا بلستم و در دایم شہر دیدار
 نیایتم کہ فروشندهت در بازار
 کفن بیاد و تابوت و جامہ سنگی
 کہ روزگار طیب است او فحایت
 زنجیق فلک شکفتنی مبارد
 من ابلہانہ گر نرم در اگلیہ
 دلم چو رنگ زلفا شکستہ در کتو
 غم جو تہمت یوسف دودہ در بازار

تشبیب شکایت بخت

از درد تو گویم یہ عنوار فتم
 ہمہ شوق آیدہ بودم ہمہ حرم مار فتم

آمد صبح چون گل سخن در لوز شام چون می از خاک سپیدار نیم
منم آن یوسف که داره که بازیم تا برون آمد از چاه زندار نیم
غزل

گر نخل ز فایر بندم چشم تری تار تیره در اکبست امید تری
آن ل که پریشا شود از ناله درد منش کویز که باوی خبری
رباعی

حرم جو یادری رامی پرستند فقیهان دقری رامی پرستند
بر انگن پرده تا معلوم گردد که یاران دیگری رامی پرستند

بابا فغانی

شیراز که مشاییر شمرایم ہیں خراسان و فغانی بہت ہرین

مطلع
وقت کلم تمام باہ فغان گشت چون گبزد خرا کہ بہارم گشت

مطلع
مقیدان تو از ذکر غیفا موند بخاطری کہ توی دیگر افرا موند

لسانی

لسانی شیرازی

مدقون تبریزی رہے دیس دنات بائی اکثر لوگ انہیں تبریزی کہتے ہیں
اپنے صاحب میں ممتاز تھے

غزل
دوش آمد بر زبانه ام بخند در غدر ما فقم کہ شاید نشود نشیند در
آہ از آن پریشا کہ در آمد توی بر مردہ بود حال من دیگر سید در

مطلع غزل
خبر ناله انیس دل ہمار گشت آن نفسی بہت ضعف و نفیست

جدالدین ہلک

شعراے شیراز میں اپنے وقت کا ملک الشعرا تھا۔ ہلک جو لاہور کو گئے ہیں
لیکن ہلک نے اس کا نوٹ لیا ان سے ملتا تھا۔

قصیدہ

الکون کہ یاد ہم کہین نومی نوگشت باغ در اعتراف شمال انوکی

غروب طرف مانی

ببل نوای باربدی بر کشیده باز
 بر کف نهادہ لاله می از جام کرد
 وقتی چنین که مرده گل را حیات داد
 باد صبا ز مخرج دہای عیسوی
 از عدل شاه و رحمت صانع در خور است
 در کبج از نو امن مظلوم نمرودی
 هر تو باد در دل خلق چہا خاک
 عشق ایاز در دل محمود غزنوی
 خرم نیکوئی بچہا در نکاشتی
 یارب کہ ہر صہ کا شتہ زود بدردی

۲- رباعی

مارا بنود دلی کہ کار آید از او
 جز نالہ کہ ہر دمی ہزار آید از او
 چند اگریم کہ کو صہ کا کل گردد
 نے ز دید و نالہا زار آید از او

مکتبہ شیرازی

مثنوی لیلی محبوبان کی مشہور ہے۔ اسی میں یہ چند شعر لکھے جاتے ہیں

پہلوے قبیلہ بود کوہی
 مہ کنکرہ فلک شام کوہی
 برقلہ کہ ان فلک صہاری
 برد امن آن زمین عجاری

بر

۱- رباعی - نکی عمرت خود کشتی گزرد - یاد غم مینویں کشتی گزرد - آن حکم کہ گزشتہ اندر خطہ - آن کہ بکجا یا مسمی گزرد

بر پشت وی آسمان نمودی
 چون بر شتری صل کبوتری
 آن کوہ کہ بود بحر نیش
 جھون شدہ بود مرغ باس
 بر پشتہ کوہ چون سیدی
 آہی سپہر بر کشیدی
 کفنی نغمان زمانہ کا شتی
 زند آشدہ بی تو بر تن پوت
 در کوہ کہ خیم بدین حال
 طوفان غمت ہما بدین حال

مولا نا جلال الدین می

آپ بلخ میں پیدا ہوئے۔ آپ والد ماجد بلخ سے نیشاپور
 نیشاپور سے روم میں بمقام قونین درس ارشاد کیلئے
 متوطن ہو گئے۔ مولانا شیخ حاتم الدین قونینوی و
 شمس تبریز کے مرید ہوئے۔ آخر میں شیخ کرن الدین سنجاسی کے
 انادات سے بہرہ مند ہوئے۔ سنجاسی کا مسلک ارادت
 چند وسایط سے علی بن موسیٰ دامیر المؤمنین بن علی
 تک پہنچا ہے۔ اس لئے من زفات ہوئی۔

غرلیات

مطلع عارفانه

یار در آمد ز در خلو تیان دست دیده غلط میکند غلط او است

غزل

بنمای رخ که باغ و گلستانم کرد از دست بجاشی لب که قند فراوانم کرد از دست

دی شیخ با چراغ گمیت گره شهر کرد بود در طولم و ز ساءم کرد از دست

گفتم که یافت می شود حبه ایم گفت آن خدایات نمی شود اندم کرد از دست

بیت الغزل

خیاط روزگار با لایحه کس پیراهنی نه دوخت که آخرت با کرد

تشبیه عارفانه

که نهان شد من اینجا بکنید اشکام

غزل

در غم یار - یار باستی یا غمم را کنار باستی
انچه کردم کنون پشیمانم دل سال پار باستی

فردا در این معنی غزل که در کتاب

تا بدستی ز دشمن دست زندگانی دوبار باستی

غزل

گفتم غمت مرا کشت کفایت زهره دارد غم این قدر زندگانی کاخ تو باستی

ای عمل سحر که مادر پسر گه آخر تو هم غم غریبم از دیار باستی

مطلع

اگر تو یار نداری چرا طرب کنی و اگر بیار رسیدی چرا طرب کنی

اس قطع بین تشبیه عارفانه است

کیخسرو سیاه کس کاوس کعبه یار گویند که فرنگس از سر اسباب زار

ز منی خوش اگر بنویس با کیم احوال خلق و حدت و شادی و علم و داد

ز ایران جا سیاهش عقل معاد از بهر این پنج بهور آن تن نهاد

پیران مگر پیشه که عقل مجال آمد بر سرم حاجت و پیشش سیاد

تا بد مرد را بر افراسیاب بس حسی کرد در دهر طبعش ز یاد

از طریق تشبیه تشبیه

انچه غزل یار

بیت عطف سیاد

بسیار است

تا چند گاه در سخن کام در آرزو
 بچاره بازگش شهوت بود
 که سپوز حد ز پیکینه و فاد
 آمدین آن دو نفر نامور تبار
 تدبیر که باطل اندیشه گزشت
 کردند تا هلاک سیاهش از آن بزار
 زیر فعال سفله در خشنده گوهر
 پنهان شد که در آن رخ دوشم بزار
 یکسره وجود ز روح عقل نفس
 موجود گشت و مال زرگی نمی
 گوی طلبی آمد و شهنزاده بر گز
 از تو تن بر برد باریان جان
 ز آنجاش برد باز بر بلستان
 دادش ز آل علم که او بود آرد
 دل
 سینه عاقبتش از دست
 ز آل علم
 بست لطف چشم جهان بین
 منشد

اس قطع من ایک حکیمانہ تشبیل ہے

یکی همیشه گفشت زار با فنا
 مشو خراب بنا که مرا کن اجبار
 شبی بنا که خانه بر او فرود آمد
 و گفشت گفشت کجا شد و صفت
 بسیار

تلقین

تکفوت خرم کن بوقی قنادن
 که چایه ز من با عیال خود بفرار
 نگریم خبر اسه خایه صحت
 فرو قادی کشتی مر از زاری
 جوار باد مر او را وضع آن خانه
 که چند چند خبر کرد و مبت
 ز هر طرف که من باز کردی شکاف
 که طاقم بر سیدت وقت شد بشار
 همی زدی بد ما نم ز حرص
 شکافها همه هستی سر سر دیوار
 ز هر طرف که کشادم زین بوی
 ز شتم که گوی چه گوی ای سحر
 بدانکه خانه تن ز شکاف
 طیبک بدو بند و بر او ره
 مثال کا سگ است این زور و
 در او کا سگ اندر شکاف
 افسار

یہ قطع بھی تشبیل لطیف پر مشتمل ہے

چو آفتاب بر آمد خفته اید ای
 چشم طالب نور است عارض نور
 گو که خفته نیم ناظم فضل اله
 نظر بوضع محال است از بخان
 چنانکه روزی در جوارفت گلستان
 بخواب دید که سلطان شد زور

بسیار است

بدید خود را بخت تلک ز چپ دست
 هر اصف را میران و جا بود
 چنان است بر آن تخت اوله
 در امر و نهی خداوند بدستین و شور
 میان آن همه شادی و عشرت و شور
 در آمد از در گلشن چشم حامی
 زوش بپا که بر چه نه مرده در گور
 بخت پهلوی خود ز خزینه دید
 ولی خزینه جام سرد دید و نفور

رباعیات

گر تا تو بوم خیم از بارها
 در بی تو بوم خیم از بارها
 سبحان الله هر دو شب سدام
 تو خرق مگر میان بیدارها
 هر دیده که در جمال جانان نگرد
 است نیست که در قدرت زردان نگرد
 بیزارم از آن دیده که در و اهل
 از بار فروماند در جهان نگرد

ظہیر فایز آبادی

مشاعر

مسایه ایستاده اهل زبان من
 طغان و سحر و سیر و مداح من
 بتریزین انتقال کیا - قافائی که جوار من سرخا من
 یه قصیده اسکا بتریزین قصاید من

سپیده دم که شدم محرم سر ارور
 شنیدم آیه تو بواله اند از بحر
 بگوش جان من آمدند از عالم غیب
 که ای خلاصه تقدیر روز زنده مقدر
 جهان رباط خراب است اگر گریه
 کمان بر که بر یک مشت گل شود
 برین ضعیف فاضل مننه که جادگر
 برای عزت تو بر کشیده اند
 مگر تو بی خبری کاندر این مقام
 چه دوستان حسودند و دشمنان
 مگر که تا چه شیب و فرار در پیش است
 ز آستان عدم به بیگانه نشور
 تر اساقه دور در از پیش است
 برین دور و زده اقامت چرا نشور
 تو در میان گروه غریب جهانی
 چنان کن که بیکبارگی شوند نفور
 بین که تا شکست پیرو پوشیده است
 چه مایه جانور انداز تو خسته در کجور
 چه بار داشت ز تو بر تن سوار بودم
 چه رنجماست ز تو بر دل خوش ظهور

باز

بدست طابوری خار سحور و غافل
 بد آن طمع که من پر کنی ز غایت
 کناغ چند ضعیفی بخون دل تبند
 ز گرم مرده کفن در کشی در تو
 باد در میالا کان همه خوبی
 بوقت صبح شود مجور و محکوم
 دل مرا چو کربا گرفتند به حق
 گزشت ز دلم اندیشه می مستحق
 که مرد در تنق کبریا نیا بد راه
 تو نیز میکنی از بهر آب و سبزه
 نشسته تر صد که تکی کند ز نور
 بجای آن که این طریقت سکفور
 میا اهل تروت که دارد دست
 که قطره قطره چکیده است از دل
 که با که بافته عشق در دست و جور
 نشانند امن بهمت ز فاکدان
 برت از نرم آواز بر لب و طنبور
 مگر که شکر حوص و سوا الفند

شکایت بیقدری و ناشناسی

مراد دست نه زای خوشتر فریاد
 هر نهفته چو عقابانند را که نماند
 که هر کی بدگ گونه دارد دست
 کسی که باز شناسد ما را از یاد

مرا خود از من خوش هیچ روزی نیست
 تهنیتی که مرا ز فضل در جهان دیدم
 کفینه پاره من شاعریت خود نگر
 بنای عمر خرابی گرفت چند کنم
 مرا ازین چه که سیمین بر بی ادبیم
 بهین گلی که از زلف کف در این است
 گهی لقب نیم شفته زنگی را حور
 هزار در این گزینش ازان کردم
 درین زمانه چو فریاد رس نمی بینم
 خوشا فانی ز شربن قصه فریاد
 همان جفای بد بود و سبیلی است
 که چند گونه کشدم ز دست او سداد
 ز رنگ و بو کرکس خانه بهوس آباد
 مرا ازین چه که نوشین لبی است
 که بنده خوانم خود را و در ازاد
 که بی خطاب کنم نفس سفله را راد
 که هیچ کس شرمی در کنار من نهاد
 مرا رسد که رسانم بر آسمان فریاد

وصف تیر

طرزه مرغی است تیرت خیسرو
 بخورد خردل عدو طعمه
 به پرکرگان پرد هموار
 بکند جز حیات خصم شکار

زلف حضرت گرفته در چنگل
 نامه فتح بسته بر مفاصل
 مرغ نه مایی که مهبت او را
 دست دربار شاه دریا بار
 بارمانده بسوی شمس ملک
 دهن بی زبانش مایی وار

وصف هلال من تشبیه قصیده

چون بر زمین طلوع گشت اشکار
 آفاق ساخت کموت عیان
 پیداشد از کلاه میدا اسما
 شکل هلال چون سحر چکان
 روز خلک چو لجه در یاد ماه نو
 مانند کشتی که ز دریا کند گذار
 یا بر شمال مایی یونس میان آب
 اینک کشیدن او کرده از کنار
 یا همچو یونس آمده بیرون از لطف حق
 افتاده بر کلاه دریا خفزار
 در معرض خلاف جهانی زمر زون
 تو میش در نظاره و خلقی در انتظار
 من با خرد کجای صورت شتافتم
 گفتم که از نتیجه الطاف کردگار
 بار این پیش روی العجب شکل آرد
 که کارگاه غیب مایی کردگار
 آن

آن شاه از کجا است که این شجره
 از گوش او برون کند این نغمه گوشوار
 گرد ز بازوی که روبرو است این طراز
 کیتی ز ساعد که بزدید این سوار
 گر جسم کوکب است چراش چنین دوتا
 در یک سینه است چراش چنین نزار
 گفت آنچه بر شمری ازین جمله است
 دانی که صفت تا تو بگویم بهت صار
 نقل نمند شاه جهان آ- کاما
 همراه تو بسرهند از بهر افتخار

قصیده کا بهترین مضمون

تویی که از بند درنگ بوی دوستی
 چمن برنگ زری شد صبا عطار
 جهان نیاز تو امروز در آن دارند
 که زرد امن انصاف آن
 اگر ساره خلافتی کند تو وضع
 دیگر نامه حفاکی کند تو نگرانی
 نا اهل کا عروج
 آن ساه چنان بجای خود است
 بر همان قطب و بر همان محور
 از کجا است این پروانی به اهل
 از چه افتاد این کس در مینر

آنکه خود را نظیر من نسبت
 گر چه او سنگ بود من گوهر
 این بان در تنم است که صیغ
 می نیارد بر او کجاست نظر
 در کفش ناله میکند بر لب
 بر رخس خنده میزند ساغر
 من چو بر لب زبون زخمی صیغ
 من چو ساغر غریب خون گلر

مضمون استعطاف

سزد که سنگ نیاید ترا ز حجب
 از آنکه سنگ نیاید ز رسیان گوهر
 چنین چشم تو بی قیتم ز بی در می
 که روز بزم چشم خدا گمان گوهر
 خدا ایگامون جهان طغان آنکه
 نثار میکند از خود بر جهان گوهر
 زمانه گر چه بیار از دم نیندازد
 کسی ز دست نینفکند رایگان گوهر
 اگر چه موج بر آورد ساها دریا
 بهیچ وقت نینفکند بر کران گوهر

محو لانا شید الدین طوطا

عهد دو اتسار خوار شامه که شاعرون من اهل بلخ من سے ہے
 بڑی

بڑی عمر پائی ہے۔ باتین کرنے کا بڑا حریف تھا ہی سب سے
 لوگ اسے مرغ و طوطا کہا کرتے تھے۔

قصیدہ

خسرو اختیار کردی غرور
 از پے دین احمد مختار
 ہم برہان کہ با او ارسول
 جمع گشتی مہاجر و نصار
 لشکر ناکشیدہ با برکت
 سپہی ناچشیدہ ز ہر نگار
 ہمہ را بار بار باج خطی شعل
 ہمہ را با سیف ہندی کار
 بارہ در زبیر شان چو عنان
 نیرہ در دست شان چو چاقان
 منتظم کردہ شرع را احوال
 مندرس کردہ شرک را آثار
 خوشی از موافقان بہت
 خوشی از مخالفان پیکار
 کہ ترا بودہ آنچو در کوہ
 کہ ترا گشتہ خواہد در غار
 در حصاری کہ برج بادہ
 در علو از ستارہ دار دار
 شیر مرد از آن حصار بہتر
 شیر افکار را کند شکار

همه گردن گردانگن
 کف آمال را شده دند
 حله بردی گهی بسوی من
 زرد کردی خود را چهره
 خاست از تیغ تو بی تنگ
 بر خدنگی که خضم تو انداخت
 همه نیزه زمان تیغ گذار
 تیز آجال را شده بار بار
 ماه راندی گهی بسوی یار
 لعل کردی حسام را رخسار
 و چه خیزد تیغ با زنگار
 رفت پیکان جان بسوی یار

قصیده

شاد مجلس تو رخ کرده چهره گل
 ز بهر زخم تو غنچه باغ چون
 جهان ده تشارت را چو تیر
 غبار مو کبوتر که چو پستان کور
 ننگه در تخ تو در ساعتی از بزم
 هزار چو شوق من در میان چو شوق
 نیست بخش تو زرد کرده گوته در
 ز بهر زخم تو لاله باغ چون
 زمانه بسته رضا ترا چو نیزه
 صهیل مرکت تو کرده گوش گردن
 روده تیغ تو در لطمه از آن شکر
 هزار مغفوس در میان مغفوس

تشیب

تشیب قصیده

چو از صد تیغی خنجر مقلای
 ز نقشه ها عجیب تر شکلهای غریب
 بجای زهر و سلاح سماک هر دو شدند
 بجن روی تو هر چه طلعت لیلی
 سهام همچو حسام بر منه کرده بچرب
 شبی در از تو خیرت فلک را داد
 کنون دست ضایع زبان مرا
 فسانه شاک و زلف بجای گرد
 کنار باغ همه پر خزان دارا
 فراغ از گل و گلخ بدخترین
 بر آن براق شستم که هست پیکار
 نهفته گشت علامت خنجر از گون
 صیقلی که خاک شد چو صفت انگلیس
 رزت چرخ مرصع بلبلو بلبلون
 لضعف شکل سها همچو قالب محبون
 سهیل همچو سنانی خضاب کرده چون
 ولیکن از دل من سحر بار برده سکون
 باغ و باغ فکند و آخرش تو بلبلون
 نمود لعل ز بر جد بجای میوه عجبون
 خضار باغ همه پر فایزین بارون
 ز اقهارات جنون است او جنون
 چو میوتونی و در زیر او چهارگون

شاد مجلس

گهی شکل ملیکان روزنه در کوهسار گهی شبه نهنگان روزنه در چون
 قرارگاه اناعی همه حال تقار مقام گاه شیاطین همه سول خرد
 ز بهر حفظن جان من از خوا تا سه صدر بزرگت ایگان

قطع مفاخرت

دانی شها که در زندگ در هزار سال چون من یگانه نماید بصد
 گزیر دست هر کس و ناگشایم ایجاد تقیه است بدام من انقد
 بحر است مجلس تو در بحر بی صلا لولو بر باد و خاشاک بر زبر

صلح

چاکر آن تو که رزم چو خایط بند گرم خایط نه اندای ملک گری
 باگز نیره تو خیم تو می پمانید که بر بند شمشیر و بدوزند تیر
 من گویم بایر مانند می مدوح کار بر سے مقابله که نکوناید از خرد مندی

او

او همی بخشد و همی گیرد تو همی بخشی و همی خندی
 ابوالفاسر حسن بن عیضری
 محمود غزنوی که در بار من چار سوشاعریه بنصری
 اوان من ملک الشعرا تھا -

اس قصیدہ کے دو بیٹوں میں ضعفہ تقسیم کس خوبی سے کہی

یا بند دیا کساید یا ساند یا وید تا جہا باشد مین شاہ را این بادکار
 آنچه ساند و لا آنچه بدید و خوا آنچه بند دست شمن آنچه کشاید
 زیر پای سگ خاشاک وید از لولاد زیر پای سگ خاشاک خرد از در بار
 در حکم پادشاهی هر که را باشد کتی پادشاهی را بچو دست خرد و اعتبار

پیلان جنگی کی مدح

ز پیلان جنگیت اگر صوف گویم نزار در خرد مندمار دیده باور
 نہ چرخند لیکن ہمہ حرفی گرد نہ کوه اند لیکن ہمہ کوه سپکیر

چو اندر ہوا کوہ بر قوم موسیٰ
چو بر قوم عاد آیت باد صر
چنان گرد از عرش شکیستی
بموج اندر آمد ہی بحر خضر
چو زنجیر داد خرطوم شمشیر
کہ او خیمہ بد ز صرخ مدور
بگردون گردندہ مانند وز شمشیر
جہان را ہم از خیر بہرہ ہم از شر

قصیدہ کی یہ تینون بیتیں شاعر کے لئے مسند کمال ہیں

ز بہر انکہ زب نے شاہ را اطمینان
نہ رست بیخ نے از خاک است
سختس را وطن اندر سیاہی قلم
چنان کہ در ظلمات است خیمہ جوان
سپہ گشت ز کوشش از آتش
زمانہ کف ز نبطاعت از او فرمان

میلو چہر شصت کلمہ

ابوالفرج سنجری کا شاگرد غنصری کا معاصر سلطان محمود
شہزادے بلخ میں سے ہے۔

قطعا شمع سے خطاب کرتا ہے۔

گر تہ کو کب چہ از زندہ کردی شمشیر
ورنہ عاشق چہ اگر گری می تو
گر ہمیری آتش اندر تو رسد زندہ شوی
چون شوی ہمار بہتر کردی از دل
بگفتی بی تو ہمار و شہری بی تو
بگرتی بی دید کا دبا ز خندی بی
تو مر امانی بعینہ من تر امانی می
دشمن خوشیم ہر دو دوستدار کجمن
خوشین سوزیم ہر دو بر مراد دوست
دوستدار در رحمت انداز ما و ما اندر
ہر دو گریا نہیں ہر دو زرد و زرد
ہر دو سوزا نہیں ہر دو فرد و فرد
اچہ میں درد انہا دم بہرست نہیں
اچہ تو در سر ہما دی درد دم دارد
روی تو چون شنبلیذہ شگفتہ ما یاد
دل من چون شنبلیذہ شگفتہ پر
راز دار من توئی ای شمع ما توئی
عکسار من توئی من آن تو تو ان

قطعه

کسی شاعر کی ہونے

قوال و برہیل اور محبت دلیل فعل من عقل من ہم ہر سہ من
شعرنا کفن بہ از شعری کہ باشد نادر بچہ بازار دن بہ از شمشاد افکنند

قطعه

سکایہ بے وفائی دنیا

جہا نامہ بد مہر و بد خو جہانی چو آشفتم بازار و بازار گانی
غین ترس آن کش غمی ترگی فرد ترس آن کش تو بر تریشی

ابوالدین

ولایت فرغانہ سے آذربایجان میں اگر قزل ارسلان و اماکت
عمر سبر کی شیخ نجم الدین کبریٰ کے مریدوں میں ہے

غزل کا مطلع ہے -
آزاد کہ چار گوشہ غزلت میرا گو پنج نوبہ زن کہ تم ہفت گوشہ

غزل

کار از سمت بحان رسیدہ است - توین کار در ما سحران رسیدہ است
ایسی کہ جہان بہم نوردد اردل سہ زبان رسیدہ است

غزل

دیدم چگونہ مار ابلکہ شہ زنی بی موی جی دل ز ما بردستی زنی
بس عہد کیا کہ کردم سہ عہدہ کہ دان جہا رزقہ انکاشتی زنی

قطعه

چہا چہی کہ اصل فراغتت انیال نیز وہاں چہا در گرد را خیر
گنہ شہم طلا عمل نخلت غزل بقا تلخی مرگ طمع بدل ہوا

رباعی

کہ از ریشہ ہماے سازی گنہ طعمہ مور از رداے سازی
در ہم شکنی کا سہ سر کبریٰ تادستہ کوزہ گداے سازی

شیخ ابوالعباس

رودکی کا محاصرہ ہے۔ شاعر فاضل و سخن گستر ماہر۔
نصرت احمد کا مرثیہ اور نوح بن منصور کی تہنیت

پادشاہی گذشت خورشاد
پادشاہی نشست فرخ زاد
زان گذشتہ بہا نیاں
زین نشستہ زمانیاں دشاہ
بنگر اکنون بحجم عقل ان کو
ہر صہ از ما گرفت یزداد
گر چہ اعی ز پیش ما برداشت
باز شمع بجای او نہاد

اوسناد ابو الحسن رودکی

زبان فارسی کا سب سے پہلا شاعر۔ فن بویقی سے بھی واقف تھا۔
سلاطین سامانیہ کا مداح ہے

تثیب

مہ نیاں شیخون کرد گوی بر تہ
کہ گردون از و پر گردون
ز اسک بر نیانی بریا شاخ شد
ز بوی یاد آزاری بغیر خاک
گر از و چو
کے گشت
میں

بخندد لالہ بر صحرا بان چہ ہر لیلی
بگرید ابر بر گرد و بادیدہ مجنون
از آج ہی ہر سہمی بوی طلبا اید
در اوشتہ اپنداری رسن

خدای گوی ز بہر زار ایش
کہ شغل این دارد ہی در بگاہ
ز بہر آمدگان دست او ہمیشہ بکا
ز بہر نامدگان چشم او ہمیشہ براہ

قطعہ

زمانہ ابتدا سے شعر میں یہ پختہ کاری حیرت انگیز ہے

برای پرورش جسم جاہد ز حکم
کہ حقیقتاً بند روح القدس کیا
مرا منصب حقوق انبیا نصیب
چہ آج جویم در جوئے خاک نوانی
بحسن ہوت چو طبل مقید نظم
بجرم جن جو لوف از زندانی
بسی شستہ من با اکار و اعیان
بیا ز مودم ان اسکار و ہنای
نحو اتم زمانا مگر کہ دستوری
ناتم ز عطا مگر پشیمانی

قولنا عصمت اللہ بحال

عہد الخ بیگ من ۲۶ من اس امر متصوف وفاقا پائی

قطعه
مدتہ اسب

اسی کرم نمود کہ در صبر و شکر و طہیر چون اضعیف باوری در ہاں نمود

اسی کہ چون کمان شکستہ وجود او سر تا قدم بغیرے و سخوان نمود

از تار عنکبوت شغل کردش بیجا کس طاقت کستن آن رسان نمود

ناگاہش از وزیدن بادی مکر شکست بیچارہ را تکل با گرگان نمود

القصہ چون براہ عدم رفت عقل مارا باین گماہ ضعیف انجان نمود

یہ قطعہ زبان زرد ہے

اہل وجد و حال کی تصویر مو قلم تخیل سے کہنچ دی ہے

دیدم از دور گوی ہمہ دیوانہ و زلف بادہ عشق آمدہ در جوں

نیاز

بی دغ ساقی و مطرب ہمہ در رقص بی دغ جام و راجی ہمہ در لوساوش

چون سر شہ ناموس شد از دم خود ہم تا سخنی پرسم از الفیض

این کعبہ است کہ بی با ویرانی لطوا دین نہ مسجد کہ در او بی ادب

این خرابانماخت مستانہ از دم صبح ازل تا بقیامت

گر تو اہست در این شہوہ سر بلنگی دین دہش سکی جوہ عصمت لغوش

عمد حق بحال

رشیدی ہاں کا محاصرہ مناظر ہے امیر دولت خان ان دونوں کا

ممدوح ہے ہر گز تو برس کی ہوی ہے

مرثیہ

بسکام ان کہ گل مد از صحنستان رخسار آن گل شکستہ در خاک

بسکام ان کہ شاخ سحر کشد زانو بی آئینہ ز گس آن بازہ کوستان

شفقت شام

نماز چو پنهان آتش اندر آب سپهر چو پوشید ز بر خراب
هو مشرق ماری تر از زخم گون کنار مغرب بکنین تر از عقوبت آ

تشبیهات طلال

حال عمید پدید آمدن کبر کبود چو شمع ز زین تین مردین حجاب
فلک چو چشمه آب موه تواند رو با ما ہی ز زین میان چشمه آب
گهی نه باشد و گاهی همی نمود حال چو نور عارض فردوسیان ز بر نقاب
بسا زرق ز زین سیاه زریا گهی باوج پر از موج و گاه غرقاب
همی شد از پی زرم وز بهر بزم فلک گهی چو دشنه فلکین گهی چو جام آب

قصیده

تشبیبین با دشمال سے خطاب کرتا ہے اور خاتمہ میں گو یون کی حکایت
الا اے مشعد شمال معبر بخار بخوری تو پیر پیر معبر
نه روحی و لیکن چو روحی مصفا نه نوری و لیکن چو نوری مہور
رسول ہستی ز عالم عالم برید بہاری ز کشور کشور

پیک

را شکل تو رو دریا نقش ز آثار تو رو صحر اصور
الایا محبتہ بر اوق سلیمان یکی برس کو می محسوق بگذر

اس تشبیب میں صوفیہ غرود شواری راہ و صحبت باطن کی شہادت کرتا ہے
بدی سیدم ما بند دریا کہ کس خبر ملائکہ نہ بدیش معبر
نه خورشید کردی خوش نہ خورشید کردی خوش

گیاس از درستی خود نہ افنی ز کاش اصل رستم در زاد سگان
ہوش از غفونت چو کام غضف ز کاش خاک ستہ از خار خجگر گوگرد

نه خورشید از آتش کس ساعد نہ جز در و چشم خلق تا اور
ہمی فتمی چنین حال لرزان چو کف تیمان عمران در آذر

حصاری پر پدید آمد از دور سہر آرمہ ز فولاد و مرمر
نیش ز الماس گس سترہ فرار شز کا قور پوشیدہ ہادر

بالا ش پوشیدہ افلاک انجم بداماش پنهانندہ خاور و خور

مخفف گاہ

حصار بلندی
کود سے کھارہ

کاخورد ایس
کود سے کھارہ

زمین از پیم دور شود یا حوری یا
 رمان از خطل شود یا چو کر
 منم بر زبان دل خوش آئین
 ز ریت مصفا ز شہت مطہر
 ز لقا یہ گوی چون کرگ یوسف
 ز تلمیس بی خواہ چون شیر مادر
 میان من دشمن من شہت
 طرقتی نہادہ است سہل شہر
 اگر گشت راضی با حکام آید
 دگر نہ تباہ ز دین پیمبر
 بحکم نیاکان او باز گردم
 سیاوش وار اندر آیم باز

بجگم نیاکان او باز گردم
 سیاوش وار اندر آیم باز

دلخشی

شہر سمرقند و عہد الخ بیگ میں سر آمد خراس وقت ہوا
 یہ تشبیب کے دو شعر ہیں۔

ای لفتش مثال ترا در اقبال
 از شب کہ آید یہ کہ آمد در اقبال
 ز اغنی است طرہ تو ہما پو کہ آید
 بالای سر و دارد وز بر اقبال
 ادب صبا بو

سلطان سنجک کا مقبرہ مجرم راز تھا۔ جلی دو طوطا و انوری نے اپنے دواؤں
 اسکی اوستادی کا اعتراف کیا ہے ۵۶۶ میں اس نے اسکا کاروبار
 باندہ کر دیا ہے بیخون میں ڈلوا دیا۔

یہ قصیدہ اس کا علی بن الحسین قد آئمہ موسوی کی مدح میں ہے

سہ چہر نایت چہما از لقا ہے خورشید
 یکی بہار و دوم مدت و سوم منہ
 رئیس شرق علی تحفہ تہ عرق شریف
 یکی رسول و دوم حیدر و سوم حنیف
 ز مہکیش گنہ گار سہ باد دارد رشک
 یکی شمال و دوم عاصم و سوم صبر
 ز سہ گواہ بزرگی و قدر و تربیت
 یکی نبی و دوم فاطمہ و سوم حیدر
 حمایت و کرم و حفظ کرد کار را
 یکی حصار و دوم چون و سوم منہ

تشبیب و کبر ہا میں

بہشت زاردی شہت خورد
 ز لطف روی ہوا و سبزہ او
 باغ آہود سزہ چو عاشق مشوق
 باغ بلبل و گلبن چو سرود
 اگر نہ تیغ علی بود در میانہ او
 ز لالہ دشت چہرا شت و

هر آنچه در صفت از لفظ و اعطای دبار از آن به شغلی در این بهشت
ز سر و سائیه طوبی ز با عبا رضوان ز یاد نافه مشک و ز ماده ما و معین

قطعه

قدر مردم ضرر پدید کند خانه خوش مرد در انداز
تا سنگ اندرون بود گوهر کس چه داند که تمییز خند است

ضیاء الدین فارسی

حضرت سلمان فارسی کی اولادین من - بخار امین ضیاء کتب است
کتاب محمول امام رازی پر انبوت شرح لکھی ہے - خجندیہ میں پیدا ہو
ہرات میں ۲۲۰ھ میں وفات پائی۔

تشبیب من کیفیت خزان کا بیان

زرین و عجب مہر اطراف تو نوعی زکیمیاست مگر مادہ ہر کار
برگ ترنج شد غرض برگ شنبلیله شاخ درخت بد شاخ غفران

گونی ہر آن قصیدہ کہ لعل بہار گفت بادس ز نوشتہ بر اوراق بوسان
اے از دم رضا تو شکستہ ہا دے از کف سحائے تو زین خزان
صحی رواق جاہ ترا عہد خاکرو سطح سوا قدر ترا حریف زردبان
سہ عاشق جمال لقای تو خجندیہ عاشق شدن جو رسم قدیم است ازین

اشرفی

سید معین الدین امام سادات سمرقند سے ہیں ۵۹۵ھ میں سمرقند میں

قصیدہ

ای خطبہ سلطنت بہت شادان جہان تیان غلات
ہم باز رضا مطیع امرت ہم مرغ قدر اسیر دامت
جان صید کند شیر گرت نہ مہ نعل سمنند خوش خمر است
صد ملک گرفتہ یک رت صد طلوع گاہ یک سیاست
چنان خواہم کہ نام زنده نام غزل
زن آبی بر این لور زہنی کہ آتش در جہان افکندہ شام

رباعی

دل بسته روزگار پر زرق شدن یا سینه لقای چون روشن شدن
چون مرد نامشناور اندر در دست زدن او عاقبت غرق شدن

حقیقی

سلاطین سامانیہ وغزنیہ کے عہد میں تھا۔

قصص

گویند صبر کن کہ ترا صبر بردید آری دہد و لیک بعبر در کردید
من عمر خویش را بصبر گذارتم عمری دگر باید تا صبر بردید

امیر معری

صنادید شعرا میں ہے سلطان خجک کے عہد میں امیر الامراء اور حکیم سنائی نے اس کا مثنوی کہا ہے ۵۴۲ شہر مرو میں وفات پائی

تشبیب میں کیفیت خزان کا ذکر ہے۔
مگر کہ ماہ خزان صنعت کر عیاش چور و آئینہ روشن شدہ است بر عیاش
نگ

مگر کہ

مگر کہ عاشق در اراند لعلستان چمن کہ شیشاں چو طمان اور وی چمن
کمان برم کہ گلستان گناہ اوم کہ شد برینہ چو آدم ز جاہل کمان

فضل خزان کا ذکر کرتا ہے

تا خزان دہنہ کافور گون کو مبارک مہر ش زنگار گون برداشتنند از مغار
تا بر آمد جشن رستم بر دی انگیر زال ز بار آمد و سر کشید از کو مبارک
گشت دست یاسمین اسلب بد گشت گوش از غوا ز اشوب جی گشت

تصیلا صفت لغزین

دیدم ہی جوانی درختی بزرگوار از علم و عقل و فضل سراوش و بر گوار
از قند رسائے او بالقرون فرقیوں شکوفہ او تا بہ قند مار
ز دیک ہی شستہ جوانی کسادہ با صورتی مدیع و زبان سخن گوار
آثار بازی و نشان خجنگی بر صورت مبارک او گشتہ آشکار
گفتم کہ کتبی تعین شاد و تازہ باز این درخت چیت چنن واد آ

گفت این درختین صد است
من دو لیم گصه نزدیک او قرار
گفتم که چیت آنکه نه آتش
چون آتش است بودی و گویسار
پشت زمین ز رفتن او بهت
روی فلک جنبش او بهت بر خوار
بادی آکوچه میگردد کو بهت آبادیا
برقی است ابرگردش ابری آ
تا مومن همی گذارد و گردون
صحرای نوردد در بار او سوار
اند ز جبهه باده شیران که نبرد
اندر رسد با هوای وحشی که شکار
گفتا بدین صفت که تو بر می بین
اند ز جبهه ندانم خبر است بهر بار
گفتم که چیت آنکه شکل سهر
لون سپهر دارد و که که کند مدار
بهنگام جنگ صف سبها کرد
ناکه مدار او سر سر کشان
زنگارگون چو سبز بود در مکان
شکرگون چو لاله شود زور کار
خوش
گفتا که هیچ چیز ندانم بدین
فرمانده زمانه ملک سحر آنکه
خبر تیغ پادشاه عجم ساه کا نگار
ملک زمانه رازید بهت یاد کا
گردن

گردن بلند کرده او را کردی
دولت غزیز کرده او را کردی
دانی چرا ستاره نه بنید کسی
ببند با آسمان شب تیره صده بار
زیرا که هر ستاره که روشن شود
خورشید بامداد کند بر سرش شمار
اس قصیده کی تشبیه من شعرا عریک تابع کیا
ای سربازان من خرد در دمار
تا یکرمان را می کنم بر رخ و اطلال
ربع از دم پر خون کنم خاک من
اطلال ای چون کنم از آتش چشم
از روی هخر گوی ای او همی نیم تن
وز قهر آن سرو هوی خالی همی نیم تن
بر جا و طل و جام گوران بهت
بر جا چک و نای و آوای آ
ابر آجوبیا قمر زهرت بر جا
سنگ آبر جا که خاد آبر جا
از غنیمت سعدی شد و ز حجه می
در حمله بالیلی شد گونی شده جانم
تشبیه بهار و حسن تخلص
بر بهار آبر بهاری سیم بالایی
بر زمین باد شمالی مشک پیای می

گلستان لغات و لغتہا ساری
 ہر شا عطا گشت و عطا ماسیدی
 ہم درخت نذر زمین چونان عالم
 بچکان رنگ رنگ گویند زادی
 شب می کا پد چو عمر دشمنان
 روز چون دولت ملکش منوریدی
 رباعی

در بر ملکادل تو انگر داری
 اندر کف جام و بر سر آری
 دریا محیط است کہ در در آری
 مہر کف و آفتاب بر سر آری

نظامی عمرضی سمرقند

امیر مغزی کاشا گردے۔

مشوی

دلی دارم کہ در فرمان نیست
 تو پذیری کہ آن دل زان نیست
 مرا مادر دعا کرده است گوی
 کہ از تو دور باد آنچه جوئی

مرکن الدین قلی

شعرے سمرقند سے ہے۔

نظم

قطعہ شمسائی کی تضمین میں

نہ منم عاقل از فنون مہنر
 نہ توئی عاری از فنون علوم
 نہ تو مفلس شدی نہ من منعم
 نہ تو خادم شدی نہ من مخدوم
 تو ہمان مالکی و من مملوک
 تو ہمان حاکی و من محکوم
 ہست این بیت نظم مالک فضل
 رحم اللہ سنائی مرحوم
 رزق برکت پر جوئی
 خواہ جان شمار و خواہ سوز

صفیہ جونیپوری

اسکی غزل کا یہ شعر مشہور ہے

زعمی زارم و عمیم کجاست و رنج
 خبر نداد برستم کسی کہ سہلیم

شیخ فیضی

پادشاہ ہندوستان جلال الدین اکبر کے نورتن میں ہے

ای ہمنفان محفل ما
 رقتید و لے نہ از دل ما
 مطلع

بنالہ شہرہ عمتی آغند لربنہ
نفس کد اشہ مرغان درین چمن
خوی شتاب امیر را با بہر پویا
ہم عشوہ را منع کن ہم غمخوار پویا

خواجہ حسن دہلوی

یہ بھی شیخ نظام اولیا کے مریدوں میں ہیں۔ امیر خسرو کی کلمہ محبت نے
انہیں شیخ کے حلقہ مگوشوں میں کہنچا۔
غزل کا شعر ہے۔

گفتی کہ چرا جدائی از من این از فلک است از حسن نیست

غزل کا شعر ہے اور کنایہ لطیف پر مشتمل ہے

از حسن این چه سوال کہ معشوق تو این سخن را چه جواب است تو ہم مہمانی

امیر خسرو دہلوی

شیخ نظام اولیا ان کے باب میں فرماتے ہیں۔ کہ امید ہے کہ خدا
روز جزا پر بسینہ سوزان این ترک بخشد ۲۵ میں وفات پوی
دیکھئے

دیکھئے شاعر امیر خسرو عظمیٰ طرح کہتے ہیں

تازہ برادی نہ صغیبی یاد میں کس کو کوہ
کا دمی تہ غبار و عمر باد صبرا
مردنہا در کلیم و یاد شاہ عالم
تبع خفہ دنیا مویاں بنگرا
گر تو سزائی حمت چہ خرقہ نگین
شیراد رحلہ نہ برستو آن مغرا
کار اینجا کن کہ تو نیست محبتی
آب از بجا برکہ در دریا بسجود
ناکس و کس کہ عرض مال دارد در دجا
عود و سرگین چو کہ در تہ قد صبرا
بہر این مردار چندی کاہ زاری زور
چون غلبو از می کہ شش بندہ و شکر
نیت قصار سخن انجا کہ شمع عافیت
نیت خفتار اعمل انجا کہ بیت

قصیدہ

الفاظ پر اس طرح قدرت ہو تو صنایع و بدائع

کجا خیر ز جو تو سردی جو ادا کر لبر
شکر گھاڑو سر بر کار گل خنجر و سر
نہا شد چون لب اندام و سوو بر بر
شکر شیرین گل رنگین و تہ بیت و صبح تیز

برد اندیشه مهر و مرق و ارزوی تو
 ز شوق عشق سوز داغ تو باشد کوی
 ندیدم چون بی از شکل و ناز خوبی
 چون کاشاق حیران مست بخود خوبان
 ترا سحر دم و آهون سزایک مریخ
 شمشاهی که بر آفتاب و نفع چشم
 شکست باو کسبت کم کرد از آرزو
 بجای پیش تو بود زاد بار و علم و کرم
 بعد از تو بر دور آن ملکیت حکم
 ز طبع تمت در طبع دل و کلام و خط
 الا تا زاید و آید الا تا خیزد و آید
 مباد هیچ روز رسا و وقت و نفس خالی
 بشخصه ما در دم آرزو چشم خوبان
 دم دود و غم شود و دم خودم خوبان
 برون رنگ و درون چنگ و بیدار
 فریب انگیز در رنگ کسیر و بی بر قمار
 ز غم جوش در دم هوش و غم کوش
 خداوند و ظفر منند و عدد بند و کوی
 سنا قان علم همان علم خاقان
 دمی به به صغی به به شیبی به به مزاج
 نلک خوش خوش ز یاد جو زمین و بار
 بر مضمون سکر همچون در رگمتون
 گل از خار و خیز از بار تو ز بار تو
 گدین زانگشت جام از و خزار است

تاریخ انوار

غرلیات

چون شتر کسبیت میوان است
 اما گریش در میان مهبت
 مرواد من حیرانی من حیرانی
 موی را نکس که ترا بیند حیرانی
 گفتم چگونه میگویی زنده میکنی
 از یک نگاه کشت و جوانی گردانی
 بی سرو پا میدویم با کجا بر نیم
 بارگی شاه تند گردن با در کند
 خست او شب افزایه بار و بار
 تدری گردیدیم هر سر را نه رود
 کسی نماند که دیگر به تیغ تازی
 مگر تو زنده کنی خلق را و تازی

شعری خضر خانی

تو پنداری جهانی غیر ازین
 زمین و آسمانی غیر ازین
 چو آن کرمی در گندم همان
 زمین و آسمان و همان است
 شیخ فریدالدین شکر گنج
 بهندون که اکابر اولیا منین
 شیخ نظام اولیا کاکای منین

جدالت قدر کی دلیل ہے۔

غزل کا مطلع

ہر سو گہ بردت سر میرنم
بر طریق دستان در میرنم
شبستہ کہ خون لغمناک نخت
روزی کہ آبرو من پاک نخت
یک شربت اسخ ش خوردیم ہم
کان باز را دیدہ بر خاک نخت

خواجہ معین الدین چشتی

اکا بر اولیا کرام سے ہیں سلطان شمس الدین غوری و سلطان بہار
میرید تھے۔ اجمیر میں آرام فرماتے ہیں

رباعی

عاشق ہر دم فکر رنج دوست کند
معموقا کر شمع کہ بلیکوت کند
ماجرم و گنہ کینم و اولطف عطا
ہر کس چیری کہ لایق دوست کند

رباعی

اربعہ

ای بعد نبی بر سر تو باج بی دی دادہ سہا زینغ تو باج نبی
آنے تو کہ معراج تو بالائے یک قامت احمدی معراج نبی

مذکورہ خاتونان عفت تو کا

عائشہ سمرقندی

رباعی

اشکی کہ زخم من بر غلطید است در گوش کشیدہ کہ مروارید است
از گوش بروں آہ کہ بدنامی کان را بر خیم تمام عالم دید است

عفتی اسفراینی

سطح

قامت سرو کہ در آت بود آرزو کردہ دعوی بقدیار و لو نسا

لالہ خاتون

زبور کلمات و قدر دانی اہل کمال سے آراستہ ولایت کرمان کی
فرمانروا تھی۔

قطعه

من آن زخم که همه کار من بگو کار است
بریز منغم من بسی کلہ دار است
نه بر زنی بدو که منغم است کد است
نه بر سری بکلا ہی سزای است

مطلع

من اگر تو بزعمی کرده ام آبی
تو خود این تو به بگردی که مرا می ندی

رباعی

بس غشتم که از چشمه نوش تو رسید
تادت من امروز بدوش تو رسید
در گوش تو دانه های در می نیم
آب چشم مگر بگوش تو رسید

مطرب کا شعری

طغان شاه که محل میں ہی۔ بادشاہ کے ماتم میں ایک رباعی ادکی
کلبی جاتی ہے۔

در ماتت ای شاه شہ روزم
بی روی تو دیدگان خود بر
تیغ تو کجاست ای دروغا من
خون ریختی ز دیدہ باو امروزم

مہری

مہری

خوام عبد العزیز طبیب سلطان درخ میر را کور لگانی کی رو ہے
پادشاہ بیگم کی ہم صحبت اور خوش گل و خوش ساین عورت ہی
یہ قطعہ ایک کمال شاعری کی سند ہے

صلہ منگتہ کہ بر پیخورد شکل بود
از نمودیم بیک جبر عمی حاصل بود
گفتم از مدرس پرسم بیک صحبت
در ہر کس کہ زرم بخود و لایاں لعل بود

مہستی

یعنی چاند بی بی۔ مہ چاند اور سی سیدی کا محف ہے۔
اکا بر زادگان گنجہ سے ہے۔ نہایت خوش گوش عوہ ہے
ایک ان برف گری اور سحر کی فرمائش پرف البدیہ رباعی
اس نے کہی۔

شام فلکت اس حادرت ز کرد
در حلقہ خسرو اتر اتر اتر
تاد حرکت سمندر زین
بر گل نهد پا۔ زمین میں گرد

ایضاً

افسوس که اطر اطلت خاک گرفت زراغ آمد و لاله را بمقار گرفت
سیماب زخون تو کو در مدار شجر لب بل تو ز خاک گرفت

ایضاً

ایام بر آن آ که تا بتواند یک روز مرا بحکم دل نشاند
عهدی دارد فلک که تا گرد چرخ خود میگردد مرا همی گرداند

ایضاً

من عهد تو سوخت میدام بشکستن آن درت میدام
پر دشمنی از تو که با من کردی آخر کردی نخت میدام

نور جهان بیگ

ملکه هندوستان جهانگیر که ملکه یاقوت پر یہ بیت سگی
ترانه ملکه لعل است در لباس بر شده آقطره خون گریه

ذکر

ذکر معاصرین مذکورہ ص ۹۰

اسیری اصفہانی

غزل

گرفتم این که کشاید پارسیتا چه میکنند ببال و پر شکستہ ما
گواه این که نرند و نہ زایدیم پایله تہی و سبجہ سبتہ ما

خرین

شیخ علی نام اہل لاجپان ہے اور اسطہ عمر میں ہندوستان میں

بنارس میں دفن ہوئے۔

غزل

ایو اسیری کر یاد رفتہ باشد در دام ماندہ باصدا
شادم کہ از قیاد این فشان گداز گوشت خاک نام براد رفتہ

نظامی اصفہانی

وزیر ولایت کرمان ہے۔

رباعی

در سینه ام آه کمری بود پید ^{مضمون نوال عشق} در جادای ز غموشی بود پید
طور دلم از تجلی عشق نهی است در دای امین آتشی بود پید

راهب اصفهان

سادات طباطبائی سے ہے۔ ۱۱۶۷ء میں انتقال کیا۔

غزل

صد لاله شکفت از گل ما داغ و زرت از دل ما

انصاف

گزارش نفعیادہ بر لاله زاری کہ اند بگردن داغ دای

درین باغ دارم چو شاخ شکستہ خزان کہ از پند ارد بہار

رباعی

راہب خم مادہ پیرداری بودہ ^{عربی نام دارد} پیامہ خریف گرم سیری بودہ است
این مشت گل کہ گشته خست بر خم میخوارہ عاقبت بخیری بودہ است

سنگ

شعلا اصفهان

اجلہ سادات سے ہے ۱۱۶۷ء میں انتقال کیا۔

قطعا

بود گزہ المثل حاد و عد انرا ^{سنگ} چو اک اندر بر آئین چو نار اندر ^{دل اطرا}

بگاہ تہر و کین کنی از تنوع ^{آگین} صعلب آن و بطن این سکدم ^{دورا}

با یعنی کہ موسی حیمہ ^{از غارہ} حکم بگرداری کہ صالح فائدہ ^{از غارہ}

قطعا

بہنگام سبچا چو از گرد وادی ز گیتی شود جہر تا بندہ غارب ^{مورسب نام دارد}

چہ غم اشکرت را کہ طالع بود ^{شان} حال ظفر از حال مر اکب

قطعا

سحر طرف ظا در مال ز شام ^{زین} ز دازلف کو پیش نظر ^{مظاہر}

معلق شد بر ایوان شید شمس ^{زین} مرقوت در حمام ^{زین}

ہوید گشت در ارض ^{زین} بیخوارت مولا ^{زین}

مورسب نام دارد

بہا عشتراں شد کرد توان زیشان
مگر از زم خلد امین دارا ایما

میر شمس الدین فقیر دہلی

مطلع غزل

نالہ مرغ قفس سپرد از کار مرا
کہ ازین پیشین دی بود گرفتار

صباحی کاشی

حضر خان زند کی ہنسید جلوس میں کہتا ہے۔

بہا چو بخت خدیو زمانہ گشت جوان
قدم بخت کیا ز خدایا کجا ہوا

چو کار خباکت را آرد شین
چو برگ صحر کین باز بختیں

ساک نیزہ و خورشید خود و پروین
ہلال تیغ و حجرہ کمنہ و قوس

بدت تیغ کند جا چو در صف سکار
بکفستان چون ہندیا بجر صند

زند سوگ پیر تاج بر زمین
کند برگ سپر جامہ نسلگون

بہا بد در تو امین کہ گرگ کند
بگلہ کہ شبان آ موسی عمر

پہلے امین سفیدار - پیران ہوا

برو حکم تو شاید نہ بیند از اسب
بعہد عدل تو شاید نہ بد از قضا

زند باد سراج و رنگ خارہ
ز شاہباز دجاج و ز ماہتابا

فردغ عدل تو شاید درین گلشن
نیم خفت تو شاید درین حد تقیم

بعضی باغ غنس آساید از سبزہ
بمہد شاخ گل آراہ از نسیب

کد چو برق عنایت
کد چو حلقہ فشان ناکت

بیا آسپ تو جسم مخالف حرکت
ببال تیر تو جا معاندان طیران

دام ناکہ کند خندہ گل ز تابا
ہمیشہ تاکہ خورد گوی لطر از جوا

ز فرخند تو ماد ادا دل خرم
پاپے خرم تو ماد اسعد و غلطان

طوفان ماہ زندگیا

میرزا طبیب نام ہے۔ نجف شرف میں انتقال کیا۔

غزل

یوسف بحال یا میں نیست
بعوت بحال زار میں نیست

گفتی مکن اختیار در دم
دردا کہ با اختیار میں نیست

میرشتاق صفحا

ایون ساخرین که طرز کو ترک کرد مقیدین که انداز کلام کو بپوشید
مطلع

کاس پروندار نیند دل را بر اکتت نالیدن این سرع گرفتار

تورا فلک بمولای ماه مهران چرخ کلبه من بودی آسمان
صد از بهار خود آن سال گل زید که مدخرا و بر آن سرع شیان
غزل

مزمعی نگوده پر شافی صد بار لغات خزان رفت

از رفتن همگان لغات تنها ماندم و کاروان رفت

کس راه چمن نیسته اما بیرون ز قفس نتوان رفت

راه بر سرده خو ما وقت قطع نماید که سودست فرزند سیرت بلورید
غزل

اگر از در خزان وی که شازم آه مگر از در نمید آرمی مردانی

حالم

حالم آن ای تشنه رحمت داند که بنامک افکنده سوسه زرد ریانی

هاتف صفحا

سازات صفهان چه این وقت کاسم او ساد آنوری و طبرک
سمجها جاتا تھا - قطعاً

اباے نفس کا یہ پہلو قدما سے بچ رہا تھا -

خدا بدودن عمر کا غارہ بشکست بد سنگ خائیدن بدد آگوه برین

لعباد بنبال عورتوسم برزند اما در پنجه با چنگال تمباغ غرض در کام

نقش پستان شکر از کلامی راست بقصا کردن بدید از راز زور خاره

روزگار رقمه را در گردن انگلندن عمر باقی مانده را در پانها دن

صدرا اسار بود برین که در زمام ماده نوسم سرخ و از رواج بونوسم

آندرا صفحانی

تذکره آتشکده که مؤلف سید علی مشتاق کشاگردین

شوی

در آخر چاره چو در اول تدبیر
که با حارس بیایند نذر خیر
تو گوئی زلف آن بانوی آفاق
سواد انگه بر آینه ساق
به قطعه سلیقه نظم بر سینه

کتابخانه
مجلس

ستم ظرف حرفیان من مرا گوید
یکی مهر و وفا یکی لطف و عباد
صبر باش که گردند کار احوال
بشکر کوشش لودند کام بخش احوال
کنون که لقمه حیرت از حرقه پنهین
من ازین صبر رسید و از ابرام
که من نبودم و بودند شمشیرش آما
که من نباشم و باشند حله یون
دگر یک از طرفی گوید غمندان
که خوش می گردند در دوستان
مرا که با سه چرخ و شمشیرم
مرا که با لب تشنه رهم بگویم
صبر بود از این که سبیل آید در آرز
چه سود از این که روان ادر علم
دگر یک از طرفی گوید میسای
که چون غمی شوی از عهد فتاری یاد

مرا که

مرا که پیر شربی چنانم ز جهم
مرا که دی غم اش شادم بر باد
چه سود از این که سود است بهین
چه سود از این که سود خاکم در دراز
اگر بر احم شایسته زمان باش
در آن زمین که بمن بارمانده از اجداد
کم شیا بر شاخ زمین که بر دوشم
بود ز سبیل گران تر کرشمه صداد
بجاک دانم نشانی کنم با این
که ای زدم کند از احتیاج زاد
دل از دوطرفم مشغول بود
ز سر روزاری ارواح و خواری
یکی حواله دیوان شایسته کند
یکی خیانت دهنده خدایان
ازین دوراه اگر خاطرم سپاید
نه از زمین کنم افتخار از آسمان
ره عراق عرب گیرم از عراق عجم
روم از این ره ویران خطم آباد
چرا که من که یک صحرایم
صبرند و رود صفایان صبرند

صبرند

